

TARTU ÜLIKOOL
Pärnu kolledž
Sotsiaaltöö korralduse osakond

Keit Saveljev

**ÕPETAJATELE SUUNATUD VÄGIVALD
PÄRNUMAA ÜLDHARIDUSKOOLOIDE
NÄITEL**

Lõputöö

Juhendaja: Anu Aunapuu, MA

Pärnu 2017

Soovitan suunata kaitsmisele
(juhendaja allkiri)

Kaitsmisele lubatud “.....” a.

TÜ Pärnu kolledži osakonna juhataja
.....
(osakonna juhataja nimi ja allkiri)

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd,
põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.
.....
(töö autori allkiri)

SISUKORD

Sissejuhatus	4
1. Teoreetiline ülevaade koolivägivallast	6
1.1. Vägivalla mõiste ja vormid	6
1.2. Koolivägivald, selle vormid ja osapooled	8
1.3. Koolivägivald mujal maailmas ja Eestis	13
1.4. Koolivägivalla mõju ohvritele ja selle ennetustegevused	15
2. Uurimus õpetajate poolt kogetud vägivaldajuhtumitest	20
2.1. Pärnu maakonna üldhariduskoolide tutvustus	20
2.2. Uurimuse läbiviimine, meetod ja valim	21
2.3. Uuringu tulemuste analüüs	23
2.3.1. Õpetajate kui ohvrite kogemused ja toimetulek koolivägivallaga	23
2.3.2. Õpetajate käitumine vägivaldses olukorras, vägivalla põhjused ja ennetustegevused	32
2.4. Arutelu, järeldused ja ettepanekud	36
Kokkuvõte	39
Viidatud allikad	42
Lisad	46
Lisa 1. Ankeetküsimustik	46
Summary	54

SISSEJUHATUS

Iga inimene puutub oma elu jooksul kokku kooliga ning õpetajatega. Paraku on sunnitud mõned õpilased, õpetajad või koolipersonal silmitsi seisma ka koolivägivallaga. Maive Sinijärv (2010) on enda magistritöö raames viinud läbi uuringu Lõuna-Eesti üldhariduskoolide õpetajate seas, et teada saada, kui tõsiseks nähtuseks peavad õpetajad koolides erinevat vägivalda. 139-st õpetajast 81% on näinud pealt koolis toimunud vägivallajuhtumit.

Eesti-Rootsi Vaimse Tervise ja Suitsidoloogia Instituut (2015) on viinud läbi küsitlusuuringu, mille eesmärgiks oli kaardistada kiusamise ulatust ning selle olemust Eesti õpilaste seas. Valimi moodustas 2057 5.–9. klassi õpilast. Uuringus selgus, et viimase aasta jooksul on kiusatud 19% õpilastest.

Mitmete teadustööde raames on uuringuid tehtud õpilastevaheliste või õpetaja poolt õpilastele suunatud vägivallajuhtumite kohta, kuid vähe on uuritud seda, kuidas mõjutab õpetajaid neile suunatud vägivaldne käitumine. Õpetajatele suunatud vägivald on aga aktuaalne teema, sest alles paar aastat tagasi toimus Eesti esimene koolitulistamine, mille ohvriks oli õpetaja. Sellest tulenevalt on uurimisprobleemiks õpetajate vastu suunatud koolivägivald.

Töö eesmärgiks on välja selgitada Pärnumaa üldhariduskoolide näitel, kui levinud on õpetajate koolikiusamine Pärnumaal ning millised on õpetajate poolsed ettepanekud võimaliku pedagoogidele suunatud koolivägivalla ennetamiseks. Uurimistöö läbiviimisel keskendutakse järgmisele uurimisküsimusele: Millised on õpetajate hinnangul nende kogemused neile suunatud koolivägivallaga ja võimalikud ennetustegevused?

Eesmärgi täitmiseks püstitatud uurimisülesanded:

- Tutvuda teemakohase kirjandusega saamaks teavet erinevatest koolivägivallavormidest.
- Saada ülevaade nii Eestis kui ka mujal maailmas aset leidnud koolivägivallajuhtumitest.
- Planeerida uurimus õpetajatele suunatud koolivägivalla teemal – sõnastada küsimused ning koostada ankeetküsitlus.
- Viia läbi ankeetküsitlus ning analüüsida saadud andmeid. Anda ülevaade õpetajate poolt kogetud vägivallajuhtumitest.
- Koostada kokkuvõtte uurimusest, kirjeldada saadud tulemusi, teha järeldusi ja pakkuda ettepanekuid olukorra lahendamiseks.

Teoreetiline tagapõhi tugineb erinevatele kirjandusmaterjalidele. Töö autor toob lugejatele erinevatele autorite kirjandusmaterjalidele toetudes vägivalla tähenduse, selle erinevad vormid, ülevaate koolivägivalla olemasolust Eestis ja mujal maailmas. Koolivägivalla definitsioon ning vägivallavormid pärinevad Sharpi ja Smithi (2004) raamatust „Võitlus koolikiusamisega“. Õpetajatele suunatud kiusamist aitab kirjeldada Soome autorite Kauppi ja Pörhola (viidatud Välimaa, 2016, vahendusel) poolt tehtud uurimus „Juhised turvalise koolikeskkonna loomiseks“.

Lõputöö esimene osa kirjeldab vägivalla ning ka koolivägivalla mõistet üldiselt ja annab ülevaate koolivägivallaga seonduvast teooriast. Samuti tuleb juttu koolivägivalla mõjust ning selle ennetustegevustest. Töö teine osa keskendub uurimuse läbiviimisele ning saadud tulemustele. Välja on toodud õpetajate enda kogemused ning hinnangud seoses neile suunatud koolivägivallaga. Uurimustulemustest tulenevalt on autor teinud järeldusi ja ettepanekuid.

1. TEOREETILINE ÜLEVAADE KOOLIVÄGIVALLAST

1.1. Vägivalla mõiste ja vormid

Tänapäeval on vägivald saanud ühiskonna üheks osaks, ilma milleta on elada võimatu. Vägivaldset käitumist esineb nii varjatud kui ka nähtaval kujul. Elutempo on kiire ning sageli ei pandagi enda ümber toimuvat tähele. Sageli ei osata teatud käitumist pidada vägivallaks ning elatakse sellega kokku puutudes oma igapäevaelu rahulikult edasi.

Vägivald võib defineerida kui tahtlikku kahjulikku käitumist teise inimese või tema omandi suunas. Taolise käitumisega soovitakse saada endale võim omada kontrolli kellegi teise elu üle. Vägivaldse käitumisega tekitatakse teises inimeses hirmu ning ebakindlust, mis soodustab vägivalla toimepanijal ohvri käitumise, mõtlemise kui ka tunnete mõjutamist. (Agan *et al.*, 2011)

Alanko (viidatud Cacciatore, 2015, lk 83 vahendusel) on enda uuringus toonud välja Maailma Terviseorganisatsiooni loodud vägivalla definitsiooni, mis kirjeldab vägivald kui tahtliku füüsilise jõu ja mõjuvõimu kasutamist teise isiku vastu. Vägivalla võimalikeks tagajärgedeks on erinevad vigastused, vaimne kahju, häiritud areng, inimõigustest ilmajäämine. Äärmistel juhtudel lõppeb vägivald surmaga.

Vägivald on võimalik tõlgendada kahel erineval lähenemisviisil, milles võib eristada vägivald nii kitsas kui ka laias tähenduses (Smith, 2003). Esimesel juhul on vägivald agressiivne käitumine, mille eesmärgiks on tekitada teisele isikule valu, vigastusi ning kahju läbi füüsilise jõu kasutamise. Vägivalla toimepanemiseks kasutatakse oma keha või teatud eset, nagu relv või nuga. Kitsas tähenduses peetakse vägivaldseks käitumiseks ainult füüsiliselt agressiivset käitumist. (Bushman & Huesman, viidatud Bushman *et al.*, 2016, lk 18 vahendusel)

Laias tähenduses on vägivald tahtlik käitumine, mille käigus tekitatakse teisele isikule kahju kasutades selleks füüsilist kui ka psühholoogilist jõudu. Vägivaldse käitumisega võib kaasneda nii füüsiline kui ka psühholoogiline valu, häired edaspidises arengutegevuses kui ka surm. (Olweus, viidatud Smith, 2003, lk 12 vahendusel)

Igapäevaselt kasutavad inimesed vägivalla mõistena eeltoodud laia tähenduse lahendusviisi. Seega nii psühholoogiline, füüsiline ja verbaalne agressiivne käitumine liigituvad ühiselt „vägivalla“ mõiste alla. Igasugune vägivaldne käitumine toob kaasa endaga negatiivseid emotsioone. (Bongers, Prior & Walvaren, viidatud Kõiv, 2006, lk 11 vahendusel)

Levinumad vägivalla vormid (Defining violence..., 2016):

- füüsiline vägivald,
- psühholoogiline vägivald,
- seksuaalne vägivald,
- emotsionaalne vägivald,
- vaimne vägivald,
- kultuuriline vägivald,
- verbaalne vägivald,
- majanduslik vägivald,
- hooletus.

Uuringute kohaselt on kõige rohkem surmajuhtumeid 14–55-aastaste inimeste seas üle maailma põhjustanud vägivald. Igal inimesel on võimalik läbi meediavahenduse näha teatud liiki vägivald, milleks võib olla nii terrorism, rahutused kui ka sõjaolukorrad. Teistsugused vägivallaliigid jäävad aga võõrale inimesele varjatuks – töövägivald, perevägivald, koolivägivald. (Alanko, viidatud Cacciatore, 2015, lk 46 vahendusel)

Suureks probleemiks on vägivald Soome ühiskonnas, kus inimeste kokkupuude sellega leiab aset juba lapseas. Lapsed näevad vägivaldset käitumist läbi meediakanalite kui ka kogevad isiklikult, kas koolis või kodus. Täiskasvanud aga ei teadvusta endale, et lapsele mõjub vägivalla pealt nägemine samaväärsena kui sellega isiklikult kokkupuutumine. (Cacciatore, 2015, lk 12)

Vägivald võib alguse saada erinevatest teguritest. Need võivad olla tingitud suhtumisest kui ka käitumisest või on seotud sotsiaalsete, majanduslike, poliitiliste ja kultuuriliste tingimustega. (Alanko, viidatud Cacciatore, 2015, lk 46 vahendusel) Vägivalla ennetamiseks tuleb tunda vägivalda soodustavaid tegevusi, milleks on nii alkohol, temperament, erinevad haigused, sugu, vanus, füsioloogia ja evolutsioon, väsimus, ravimid, grupi surve ning ka lapse vägivallakogemused. (Cacciatore, 2015, lk 49–52)

Koolipsühholoogid arvavad, et vägivaldsed lapsed pärinevad peredest, kus ei ole suudetud neile piisavalt vanemlikku tuge pakkuda. Nii väärtoitumine kui ka vähene kehaline liikumine soodustavad agressiivsust. Kui kodusest armastusest jääb vajaka, siis püüavad lapsed läbi vägivalla võita kaaslaste tähelepanu. Vägivaldsed noored ja lapsed tunnevad sisimas ennast ebakindlalt ning neil on madal enesehinnang. Kodudes võivad nad kogeda nii vaimset, füüsilist kui ka seksuaalset kuritarvitamist. (Erb, 2000, lk 33–37)

Vägivalla defineerimisel on kaks võimalikku lähenemisviisi. Ühel juhul käsitletakse vägivalda kui ühte agressiivse käitumise alaliiki, mille hulka ei kuulu igasugune verbaalne agressiivne käitumine. Teine võimalus on läheneda vägivallale kui üldisele negatiivsele käitumisele, mis sisaldab nii füüsilise kui ka psühholoogilise kahju tekitamist. Autor tugineb töös vägivalla definitsioonile, mis hõlmab kahju tekitamiseks lisaks füüsilise jõu kasutamisele ka psühholoogilist jõudu, kuna inimesed kasutavad vägivalla mõistet igapäevases kasutuses just selle laiemas tähenduses.

1.2. Koolivägivald, selle vormid ja osapooled

Kool on koht, millega puutub iga inimene oma elu jooksul kokku. Kool annab eluteele kaasa tarkust, käitumismustreid ja erinevaid oskuseid, kuidas elus toime tulla. Paraku ei ole iga koolilõpetaja kaasa saanud pagas täidetud ainult positiivsete kogemustega. Mitmed õpilased on koolikohustust täites pidanud silmitsi seisma koolivägivallaga. Vägivallast ei jää puutumata ka õpetajad.

Koolivägivalda on agressiivne käitumine, mis seab ohtu kooli eesmärgi olla puutumatu agressiivsest käitumisest, korra rikkumisest, narkootikumidest ja relvadest.

Koolivägivallaks nimetatakse kõike seda, mis rikub kooli hariduslikku missiooni. (Espelage *et al.*, 2013)

Koolivägivalda on defineeritud ka kui käitumist, mis leiab aset kooli kuuluvate isikute vahel. Käitumise tagajärjel tehakse teisele isikule kahju, mis võib olla nii füüsiline, psühholoogiline kui ka moraalne. Koolivägivalla üheks osaks on kiusamine. (Slee, 2003) Lisaks sellele võib sisaldada koolivägivald hirmutamist, asjade varastamist ja relva kasutamist. Vägivalla toimepanijaks võib olla nii üksik indiviid kui ka terve rühm inimesi. (Espelage *et al.*, 2013)

Smith (2000) on defineerinud kiusamist kui korduvat tahtlikku agressiivset käitumist, mille eesmärgiks on tekitada teisele isikule valu. Kiusamiskäitumisel saab eristada kaudset ja suhestuslikku vormi. Esimesel juhul on tegemist käitumisviisiga, mis hõlmab endas manipuleerivat käitumist. Suhestuslik vorm on suunatud inimsuhete hävitamisele.

Koolivägivald leiab aset koolis ja ka kooli ümbruses. Kõige suuremateks vägivalla toimepanijateks on üldjuhtudel poisid, kas üksi või väikestes rühmades. Kiusajateks on ka tüdrukud, kuid nemad kasutavad kaudseid kiusamisviise, mida õpetajatel on keerulisem märgata. Enamjaolt langevad ohvriteks need õpilased, kellel puudub koolikeskkonnas lähedane sõpruskond. Sellised õpilased on tihti üksi ning neil on raske enda eest seista. Kiusatakse ka õpilasi, kes teistest erinevad. (Sharp & Smith, 2004)

Peamised koolivägivalla vormid (Agan *et al.*, 2011, lk 68):

- vaimne ehk psüühiline vägivald – alandamine, asjade äravõtmine, teadlik ignoreerimine;
- suuline ehk verbaalne vägivald – sõimamine, narritamine, mõnitamine;
- kehaline ehk füüsiline vägivald – juustest sakutamine, tõukamine, löömine, põletuste tekitamine;
- virtuaalne vägivald – kiusamine telefoni, arvuti, interneti kaudu.

Vaimse vägivalla põhieesmärgiks on teist inimest alandada või talle haiget teha. Kiusaja soovib ohvrit panna tegutsema oma tahte järgi, läbi mille kahjustatakse ohvri enesetunnet, enesekindlust ning ka vastupanuvõimet. Vägivallavorm võib tihti esineda varjatud kujul.

Nimetatud vägivalda võib esineda õpilaste omavahelises suhtluses, õpetaja-õpilase ja ka koolipersonali vahelises suhtes. (Agan *et al.*, 2011, lk 68)

Verbaalse vägivalda puhul soovitakse teisele isikule teha haiget sõnadega. Ohvri poole saadetakse sõimu, negatiivseid kommentaare ja solvanguid. Suulist vägivalda peetakse üheks intensiivsemaks vägivallavormiks. Samuti on erinevates uuringutes selgunud, et eelnimetatud vägivallavormi esineb koolikeskkonnas kõige rohkem. (Karni-Vizer & Salzer, 2016, lk 300)

Kui tavaline kiusamine jääb koolisiseseks või kooliterritooriumile, siis virtuaalne vägivald, milleks on ka küberkiusamine, käib inimesega kaasas kõikjal. Antud vägivallavormi võimendab kiusaja jaoks teadmine, et virtuaalsel teel on võimalik tagada anonüümsus. Küberkiusamise ohvriks võib saada ka õpetaja, kelle nimele luuakse suhtlusportaalidesse libakontosid. (Agan *et al.*, 2011, lk 72) Küberkiusamisse on lisaks kiusajale ja ohvrile kaasatud ka pealtnägijad, kes parasjagu virtuaalmaailmas tegutsevad (Perren & Gutzwiller-Helfenfinger, 2012)

Maailma Terviseorganisatsioon on lisanud koolivägivalda vormiks eraldi ka verbaalse vägivalda. Organisatsiooni sõnul on verbaalne vägivald koolivägivalda kõige levinumaks vormiks, mille käigus tekitatakse teisele inimesele hingevalu ebaviisakate ja karmide sõnadega. (WHO, viidatud Lokmic, Opic, & Bilic, 2013, vahendusel) Tihti kasutavad õpilased õpetajate vastu verbaalset vägivalda, et avaldada enda rahulolematust millegi suhtes (Lokmic, Opic, & Bilic, 2013).

Kiusamissuhtes on esindatud kolm rolli. Tähtsat rolli esindavad kiusajad, kellela vägivaldset situatsiooni ei saaks toimuda. Tavaliselt on kiusajateks õpilased, kes on koolis populaarsed ja kõrge enesehinnanguga või hoopis väga madala enesehinnanguga. Leidub ka kiusajaid, kes mõnes teises olukorras on ise ohvriteks, näiteks kodus. Teist rolli esindavad ohvrid, kelleks on sageli isikud, kes erinevad teistest isikuomaduste, välimuse või käitumise poolest. Kolmas roll kuulub kõrvalseisjatele, kelle õlul on suur võim sekkuda ning lõpetada kiusamine või vaadata pealt ja lubada olukorra jätkumist. (Sullivan, Cleary, & Sullivan, 2004)

Peamised koolikiusamise vormid (Sullivan *et al.*, 2004, lk 5-6):

- Füüsiline kiusamine – ohver saab kannatada läbi füüsilise rünnaku, milleks võib olla nii hammustamine, löömine, kriimustamine, sülitamine.
- Mittefüüsiline kiusamine ehk sotsiaalne agressioon:
 - Verbaalne kiusamine – solvamine, väljapressimine, hirmutamine, ähvardamine, sõimamine, narritamine, mõnitamine, kuulujuttude levitamine.
 - Mitteverbaalne kiusamine:
 - Kaudne mitteverbaalne kiusamine – manipuleeriv ning salajane vägivallatsemine, milleks on tahtlik ignoreerimine, mittekaasamine, tõrjumine.
 - Otsene mitteverbaalne kiusamine – ebaviisakad näoilmed ja liigutused.

Koolivägivalla osapoolteks võivad olla kõik koolis tegutsevad isikud. Õpetajad ei jää ka vägivalla poolt puutumata. Nad võivad olla nii selle vaatlejad, toimepanijad või ise ohvrid. Õpetajatel on väga suur võimalus ja kohustus kiusamisse sekkuda, kui nad on vaatleja rollis. Tihtipeale satuvad õpetajad kiusamise ohvriteks just siis, kui nende poolt õpetatav klass ei allu korraldustele ning õpilased hakkavad olukorda õpetajate vastu ära kasutama. (Bullying teachers, *n.d.*)

Laste kodused probleemid, nagu nende hooletusse jätmine ja lahkuminevad perekonnad, mõjutavad lisaks lapsele ka õpetajat. Mitmed õpetajad saavad osa õpilaste verbaalsest rünnakust. Rünnaku osaliseks saades tekivad õpetajal tugevad emotsioonid, kuid tuleb säilitada meelerahu ning professionaalsus. (Watson, 2003)

Kauppi ja Pörhöla (viidatud Välimaa, 2016, vahendusel) poolt teostatud uuringus selgub, et õpetajate kiusajad jagunevad neljaks. Kiusajateks on nii õpilased, nende vanemad, kaaskolleegid ja ka kooli juhtkond. Õpilased tihtipeale annavad õpetajale hinnangu, mis saab olla positiivne või negatiivne. Kui õpetaja osutub laste silmis ebapopulaarseks, siis on suurem tõenäosus, et ta võib langeda vägivalla ohvriks. (Strömpl, Selg, Soo, & Žarkovski, 2007)

On erinevaid põhjuseid, miks keegi on koolisituatsioonis ohver või kiusaja. Õpetaja võib ohvriks langeda, kui ta annab oma ainet igavalt edasi, väärtustab ainet rohkem kui õpilasi,

räägib ebaolulist juttu. Samuti soodustavad ohvri rolli sattumist ka õpetaja isikuomadused, näiteks oskamatus ennast kehtestada või enesevalitsemisvõime puudumine. (Agan *et al.*, 2011, lk 7) Vägivallale aitab kaasa ka õpilaste diskrimineerimine, halbade hinnete korduv panemine samale õpilasele ning õpilaste võrdlemine (Lokmic, Opic, & Bilic, 2013).

Õpetaja kiusamine jääb tihtipeale märkamatuks ka õpetajale kui ohvrile endale, sest õpilase käitumist ei võeta kiusamisena. Õpetajatel tekib arusaam, et vasturääkimine ja ka vastutöötamine kuulubki õppeprotsessi juurde. (Kauppi & Pörhöla, viidatud Välimaa, 2016, vahendusel)

Õpetajale suunatud vägivald on kasvav probleem, millele pööratakse vähe tähelepanu. Koolides on fookus seatud sellele, et vähendada vägivallajuhtumeid, mis leiavad aset õpilaste vahel. Sekkumine õpetajate kogetud vägivallajuhtumitele jääb aga tahaplaanile. (Eesti Õpetajate Liit, 2005)

Koolivägivalda on sageli raske märgata. Täiskasvanule võib vägivallaga kokkupuutumine jääda märkamatuks, kuna selle nägemine on keeruline. Kui olukorda mitte tähele panna, siis saab kõrvale hoiduda sellega tegelemisest. See omakorda halvendab situatsiooni. Oluline on, et täiskasvanud võtaksid vastutuse ning sekkuksid. Olukorra selgitamine ning osapoolte küsitlemine võib viimastele mõjuda karistusena. (Cacciatore, 2015, lk 58)

Koolivägivalla puhul koguneb suur vastutus kooli ja koolisüsteemi õlule. Koolipersonal ja ka õpetajad peavad õpilasi harima ja kaitsma. Seda kõike vajab ka agressiivselt käituv õpilane, vaatamata sellele, et kaasõpilased teda kardavad. Vägivalla toimepanija vastu peab austus säilima. (Watson, 2003)

Kogu koolikliima on koolivägivalla mõjutajaks. Koolikliima kas soosib või pärsib vägivalla tekkimist nii õpilaste vahel kui ka õpetajate vastu. (Espelage *et al.*, 2013) Ideaalses koolikeskkonnas ei ole vägivalda ega kiusamist. Kuna kool kuulub ka teatud kogukonda ning on ümbritsetud erinevatest inimestest, siis mõjutab koolivägivald ka eespool nimetatuid. (Henry, 2000) Kool peaks aga olema vägivallavaba koht, kus on alati turvaline (Johnson, Burke, & Gielen, 2012).

Kooliuvägivald on vägivallaliik, mis tihtipeale jääb märkamatuks. Antud vägivallaliik puudutab nii õpilasi, koolipersonali, kooli juhtkonda, lapsevanemaid ja ka õpetajaid. Vägivald võib esineda nii füüsilisel, vaimsel, verbaalsel kui ka virtuaalsel kujul.

1.3. Koolivägivald mujal maailmas ja Eestis

Koolivägivald ei ole probleemiks ainult Eestis. Vägivaldset käitumist on uuritud lisaks Eestile ka mujal maailmas. Erinevad uurimistulemused annavad hea võimaluse kõrvutada olukorda teistes kultuuriruumides toimuvaga.

Igal kultuuriruumil on oma arusaam ja nägemus koolivägivalla tähendusest. Näiteks ei peeta Aafrika riikides õpilaste karistamist tutistamise või löömise näol vägivallaks, vaid taoline teguviis aitab kutsuda õpilasi korrale. Lisaks füüsilisele vägivallale esineb Aafrika koolides ka palju seksuaalset vägivald, mille toimepanijateks on õpetajad. (Antonowitz, 2010)

Ameerika Ühendriigis korraldatud uuringus selgus, et 80% uuringus osalenutest on viimase aasta jooksul näinud pealt või kogenud ise koolivägivalda. Enamus vägivallajuhtumitest olid suunatud õpetajatele õpilaste poolt. 94% vägivald kogenud õpetajatest olid õpilastepoolse rünnaku ohvrid. Lastevanemad osutasid vägivaldset käitumist 37% õpetajatest ning kolleegide poolset kiusamist tundis 21% õpetajatest. Õpetajad langesid vägivallaohvriteks mitmete erinevate tegurite tõttu, milleks olid nii sugu, rahvus, päritolumaa. (McMahon, Martinez, & Espelage, 2014)

Türgis tehtud uuringu kohaselt kogevad õpetajad kõige rohkem emotsionaalset vägivald, millele järgneb suuline, füüsiline ja seksuaalne vägivald. Meessoost õpetajad kogevad tihti endale suunatud füüsilist vägivald. Uurimuse kohaselt aitaks vägivald vähendada piisav ennetustöö nii koolide, perekonna, kogukonna kui ka avalike asutuste poolt. (Ozdemir, 2012)

Koolivägivald on tõsiseks probleemiks Iisraelis. Iisraeli koolides kasutavad õpetajad õpilaste vastu sageli füüsilist vägivald. Õpetajad viskavad õpilasi esemetega, tõukavad neid või isegi väänavad nende käsi. Sealne koolikliima soosib ka õpetajatele suunatud vägivalla tekkimist. (Elbedour, ElBassiouny, Bart, & Elbedour, 2012)

Ühes Slovakkia provintsis 364 õpetaja vahel läbiviidud uuringus selgus, et õpilased ründavad õpetajaid kõige enam suuliselt. Vastanutest 35% on kogenud õpilastepoolset verbaalset vägivalda, 17% õpetajatest on tundud neile suunatud sotsiaalset survet. Lisaks on õpetajad kogenud manipuleerivat käitumist ning õpilased on lõhkunud nende isiklikke asju. Uurimusega leitakse, et tulevikus peaks rohkem uuringuid suunama õpetaja kogetud vägivallale, sest see aitaks aru saada võimalikest tagajärgedest nii tervele ühiskonnale ning ka koolikeskkonnale. (Dzunka & Dalbert, 2007)

Eestis on teinud uurimuse õpilaste ja õpetajate kiusamiskäitumise kohta Kristi Kõiv (2006). Uurimuse valimi moodustas 1305 5.–7. klassi õpilast. Vastanutest 7% osutusid kiusajateks ning 8% ohvriteks. Selgus, et kõige rohkem olid õpilased omavahel kasutanud kiusamisvahendina üksteise solvamist ja ka alandavate märkuste tegemist. Õpetajapoolse kiusamiskäitumisena olid õpilased kogenud kõige rohkem karjumist, millele järgnesid alandavad märkused ning kõige vähem olid õpilased kogenud füüsilise vägivallaga ähvardamist.

Lisaks eeltoodule on uurinud Kristi Kõiv (2006) ka õpetajate kiusamist läbi mitme suhete tasandi. Õpilaste kiusamiskäitumine õpetajate suunas väljendus kõige rohkem läbi karjumise ning põhjendamatu nõudmiste esitamise. Õpetajad tundsid nii lapsvanemate kui kooli juhtkonna poolset kiusamist läbi põhjendamatu nõudmiste. Samas teised õpetajad ning koolipersonal väljendasid oma kiusamiskäitumist läbi alusetute juttude levitamise.

Rahvusvahelise laste enesekohase hälbiva käitumise uuringust selgub, et 3685-st küsitletust lapsest on koolivägivalla ohvriks langenud 24%. Sagedamini on ohvriks langenud tüdrukud kui poisid. Kiusajateks on aga rohkem poisid kui tüdrukud. Uuring tõestab, et kiusajad on sageli lapsed, kelle vanematel esineb alkoholiprobleeme. Tihti puuduvad vanematel ka rahalised vahendid ning laps peab üles kasvama kesiste tingimustega elukeskkonnas. (Markina & Šahverdov-Žarkovski, 2007)

Koolikiusamise ohvrite arvates aitaks kiusamist vähendada õpetajate sekkumine. Õpetaja on kõige võimukam inimene, kes saab vägivallaprobleemi leevendada. Ennetamisele

aitaks kaasa ka teadlikkuse tõstmine seoses vägivallaga ning kaaslaste suhtes sallivamaks muutumine. (Markina & Šahverdov-Žarkovski, 2007)

Eesti lapsed mõistavad vägivalla tähendust erinevalt. Eristatakse nii poiste vägivalda kui ka tüdrukute vägivalda. Füüsiline vägivald on rohkem poiste pärusmaa ning vaimset vägivalda kasutavad rohkem tüdrukud. Uuringus selgus ka, et Eesti koolides esineb palju vaimset vägivalda, kuid seda ei märgata ning sellega ei tegeleta. (Strömpl *et al.*, 2007)

Vägivaldse käitumise esinemise kohtade kohta on uurinud Epp Säre (2011). Uurimus näitab, et koolis esineb kõige rohkem vägivaldset käitumist koridoris ning klassiruumis. Lisaks sellele võib vägivaldne käitumine aset leida ka õues, tualettruumis, riietusruumis ja sööklas. Tundide raames kogeti vägivalda kõige enam kehalise kasvatus tunnis.

Õpetaja ja õpilase vahelist vägivalda on uurinud Liisi Aron (2013). Oma töös on Aron uurinud erinevaid viise, kuidas õpilased on õpetajat kiusanud. Kõige rohkem on õpilased kasutanud õpetajate kiusamisel verbaalset vägivalda. Õpilased arvavad ka, et õpetajad ise käituvad nendega üleolevalt ning kasutavad oma võimupositsiooni ära.

Koolivägivalla problemaatika ning vormide esinemissageduse üldpilt sarnaneb erinevate maailma riikide vahel. Küll aga toob riigi geograafiline paiknemine mõningaid erinevusi vägivallavormide esinemissageduse kohta mõnes riigis. Iga kool ning kogukond on aga vägivallakäitumise vähendamise poolt.

1.4. Koolivägivalla mõju ohvritele ja selle ennetustegevused

Tõsiasi, et igal teol on tagajärg, on teada kõigile. Tihtipeale ei pöörata aga tagajärgedele piisavalt tähelepanu. Vägivallaga kokku puutudes kogeb iga inimene mingisugust emotsiooni. Kõige rohkem mõjutavad kogetud emotsioonid, millega kaasnevad teatud tagajärjed, ohvrit. Küll aga on vägivaldse käitumise vastu võimalik võidelda ning seda ära hoida läbi erinevate ennetustegevuste.

Vägivalda võib käsitleda kui terviseprobleemi. Vägivalla tagajärjed ei pruugi olla märgatavad ning selle kogemine võib jätta inimesele jälje terveks eluks. Ühiskond suhtub vägivalda kui aktsepteeritavasse nähtusesse, mis käibki eluga kaasas. Sellise suhtumise

muutmiseks oleks tarvis avalikku sekkumist. Nii nagu on võimalik vähendada elustiilihaiguste esinemist tervishoiupoliitika kaudu, on võimalik vähendada ja ennetada ka vägivalda. Tähtis oleks tõsta inimeste teadlikkust sellest, et vägivald ei ole igapäevaelu vältimatu osa. (Heatmen, viidatud Cacciatore, 2015, lk 13 vahendusel)

Koolivägivald võib mõjutada ohvreid erinevalt. Kiusatud õpilased ei lähe rõõmuga kooli ning võivad saada traumasid. Sageli hakatakse ennast süüdistama kiusamise esilekutsumises. Selle tagajärjel hävineb nii keskendumisvõime kui ka õppeedukus. Vägivallaga võivad kaasneda ka stressisümptomid. Õpilased, kes on täiskasvanuealised kiusamisohvrid, võivad langeda depressiooni. Pidev vägivallatsemine võib ohvrile saada eluohtlikuks ning lõppeda raske traumaga või enesetapuga. (Sharp & Smith, 2004, lk 13-14) Erinevad uuringud kinnitavad, et vaimne vägivald võib mõjuda ohvrile sama laastavalt kui füüsiline vägivald (Dupper, 2013).

Vägivallaohvrid kogevad sageli üksindust, viha, kurbust, hirmu, põlgust, mahajäetust ja kättemaksuhimu. Vägivaldne käitumine võib mõjutada tugevalt ohvri edaspidist elu. Kui ohver on kogenud vägivalda noorukieas, siis on see ka põhjuseks, miks isiksuse arenguprotsess on pidurdunud. (Sullivan *et al.*, 2004 lk 6–7) Lapseeas kogetud vägivallal võib olla eluaegne mõju, mis pärsib lapse psühholoogilist ja sotsiaalset arengut (Antonowitz, 2010).

Õpilased, keda kiusatakse, hakkavad tundidest puuduma ning nende õppeedukus langeb. Neil tekib tunne, et nad on tõrjutud ning muust maailmast kõrvale jäetud. See tekitab omakorda sügavat depressiooni ja enesetapukatseid. (Dupper, 2013) Vägivaldne käitumine võib viia ka ohvri vägivallaaktini oma kaaslaste suhtes, milleks võib olla näiteks koolitulistamine. Isegi, kui ohver kannatab kiusamiskäitumise ära, jäävad tema terveks eluks külge emotsionaalsed armid. (Agan *et al.*, 2011, lk 72)

Tööpostil kogetud vägivald võib täiskasvanutele kaasa tuua stressi või ka depressiooni. Tööülesannetes esineb puuduseid ning tööga rahulolu väheneb. Kui töö ei ole enam meeldiv, siis vähenevad tänu sellele töötulemused. (Duffy & Sperry, viidatud Oliver, 2017, vahendusel)

Õpetajad, kes on langenud koolivägivalla ohvriks, tunnevad raskust meeldiva õhkkonna saavutamisel klassiruumis. Õpilastel tekib võimalus kasutada olukorda ära ning õpetajatel on raske hoida tundides korda. Kõik see võib viia õpetaja läbipõlemiseni. (Kauppi & Pörhöla, viidatud Lokmic *et al.*, 2013 vahendusel) Eriti võib läbipõlemiseni viia olukord, kus pingutatakse tulemuste nimel palju, kuid ümbritsev keskkond ning süsteem ei paku tuge (AHC Media, 2017, lk 15). Samuti kaotavad vägivalda kogenud õpetajad kõiksugused ootused oma õpilaste suhtes (Ozkilic & Kartal, 2012).

Paljud õpetajad ning oma ala spetsialistid ei tea, kuidas tuleks käituda kiusamissituatsiooniga kokku puutudes. Neil puudub ülevaade heade tavade kohta, mis oleksid abiks vägivalla ennetamisel või sellesse sekkumisel. (Olweus & Limber, 2010) Tähtis on, et vägivalla vähendamisel tegeletaks selle ennetustegevustega, mitte ainult tagajärgedega. Vägivalla vähendamisele aitaks kaasa inimeste enda vastutuse võtmine oma tegude eest ning kontrolli saavutamine oma agressiivsuse üle. (Cacciatore, 2015, lk 13)

Maailma Tervishoiuorganisatsiooni raportis on välja toodud kolm võimalust vägivalla ennetamiseks (Alanko, viidatud Cacciatore, 2015, lk 46 vahendusel):

- Primaarne preventsioon, mille eesmärgiks on vägivalda ära hoida läbi ennetustegevuste.
- Sekundaarne preventsioon, mis keskendub otseselt vägivallaga seotud meetmetele, näiteks esmaabile.
- Tertsiaarne preventsioon, mis keskendub vägivalla poolt põhjustatud tagajärgede pikaajalisele parandamisele, näiteks taastusravile.

Eestis on viidud läbi erinevaid kiusamist ennetavaid programme ja projekte. Alates 2010. aastast viib MTÜ Lastekaitse Liit läbi projekti „Kiusamisest vaba lasteaed“. 2014. aastal sai projekt nimeks „Kiusamisest vaba lasteaed ja kool“. Projekti eesmärgiks on võimalikult varakult teha selgeks, et kiusamiskäitumine ei ole ühiskonna aktsepteeritav osa. 2016. aasta oktoobri seisuga on projektiga liitunud 122 kooli ning 456 lasteaeda. (<http://kiusamisestvabaks.ee>)

2014. aastal loodi Liikumine Kiusamisvaba Haridustee Eest MTÜ Lastekaitse Liidu, SA Kiusamise vastu, MTÜ Noorteühingu TORE ja Tartu Ülikooli eetikakeskuse ühinemisel. Liikumisega soovitakse saavutada hea koostööpõhi, mis aitaks kaasa lasteaeas ja koolidesse kiusamist ennetava ja lahendava programmi jõudmisele. (<http://kiusamisestvabaks.ee>)

Uuringud on näidanud, et vägivaldset käitumist on võimalik ennetada ka lihtsate teguritega (Agan *et al.*, 2011, lk 93):

- õpetajate vaheline koostöö,
- õpetajate rahulolu,
- kooliperevahelised head suhted,
- hoolivale käitumisele suunatud normid ja väärtused,
- kokkulepped ja kindlad reeglid koolis,
- kooliprobleemidele tähelepanu pööramine,
- avameelselt vägivallast rääkimine,
- õpilaste ja kooli vaheline tugev side.

Lapsi ja noori tuleb vägivallalaaselt harida. Kogu lapse arengu ning kasvu ajal tuleks rääkida sellest, et vägivald ei ole lahendus ja kellelegi ei tohi haiget teha. Samuti peaks lapsele selgitama vägivalla tähendust ning ei tohiks unustada seda, mis ei ole vägivald. Küll aga on igal inimesel õigus vihastada, vaielda ja enda eest seista. Täiskasvanud peavad olema kogu oma käitumisega lapsele eeskujuks ning välja näitama seda, et nad on vägivalla vastu. Laps peab nägema, et täiskasvanul on turvaline viis, kuidas toime tulla emotsioonidega, ilma et peaks kedagi lööma, solvama või midagi lõhkuma. Selline tegevus aitab saada lapsel agressiivsust enda kontrolli alla. (Cacciatore, 2015, lk 66-72)

Õpetaja ei tohi oma õpilasi diskrimineerida. Lisaks õpetamisele on õpetaja ülesandeks pöörata tähelepanu õpilaste füüsilisele kui ka vaimsele heaolule. Märgates kellegi poole suunatud ebaõiglast käitumist, tuleb tal koheselt sekkuda, jäädes ise väarikaks. (Eesti Õpetajate Liit, 2005)

Lisaks perekonnale on vägivalla vähendamine ka kogukonna ja kooli ühine ülesanne. Vägivalda aitaks ära hoida ohvrite, kiusajate, õpetajate, nõustajate ja teiste ekspertide

vaheline võrgustikutöö. Spetsialistid aitaksid ohvril tulla toime keerulise olukorraga ning üheselt tegeletakse ka teavitustööga kogukonnas. Selgitamine ning karistamine tuleb läbi viia selliselt, et kõik osapooled saaksid aru, et neid koheldakse õiglaselt. (Vestvik, 2011, lk 66)

Vägivallaga võitlemisel on oluline keskenduda tervele keskkonnale, kus vägivald aset leiab. Seega tuleks erinevaid sekkumisprogramme järgides tegeleda võrdselt nii indiviidiga, perekonnaga, kooliga kui ka kogukonnaga. (Swearer, Espelage, Vaillancourt, & Hymel, 2010, lk 43) Selleks, et ennetada vägivalda ühiskonnas, tuleks tegeleda vägivallavaba kogukonna arendamisega. Vägivalla ennetamisele ühiskonnas aitaksid kaasa peresisese turvatunde kasvatus, vägivalla vältimine meediakanalites, sotsiaalse turvatunde loomine, teiste inimeste sallimine ja loomupärase erinevuse aktsepteerimine, võimu ja autoriteetide austamine, turva- ja valvemeetmete kasutamine. (Lauerma, viidatud Cacciatore, 2015, lk 46–47 vahendusel)

Vägivaldne käitumine on alati negatiivse tähendusega, seda ka koolikeskkonnas. Seega on koolivägivald probleemiks, mis puudutab nii kooliperet kui ka kooli ümbritsevat kogukonda. Tähtis on tegeleda ennetustegevustega, millesse oleks kaasatud nii kool kui ka selle võrgustik. Kogukonna kaasamine on oluline samm liikumaks tulemuse suunas, mis aitaks vägivalda oluliselt vähendada.

2. UURIMUS ÕPETAJATE POOLT KOGETUD VÄGIVALLAJUHTUMITEST

2.1. Pärnu maakonna üldhariduskoolide tutvustus

Lisaks perekonnale on kool koht, kus õpetatakse lapsi tulema toime igapäevaste olukordadega. Koolis aga asendavad lapsevanemaid pedagoogid. Lapsed alustavad oma kooliteed põhihariduse omandamisega, mille käigus kohtutakse oma esimese õpetajaga, kes jätab õpilasesse jälje terveks ülejäänuks eluks. Samuti jätab iga õpilane jälje endast õpetajale, olgu see siis hea või halb.

Pärnumaad peetakse territooriumi poolest Eesti suurimaks maakonnaks. Pärnu maakond koosneb 19-st omavalitsusüksusest, millest 17 on vallad ja ülejäänud kaks on linnad. 2017. aasta andmetel elab Pärnu linnas kokku 39 620 inimest ning maakonnas 42 915 isikut. (Statistikaamet, 2017)

Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse (PGS) § 2 järgi peetakse üldhariduskoolideks nii põhikooli kui ka gümnaasiumit koos erinevate võimalike tegutsemisvormidega. Seega on üldhariduskoolideks ka kõik põhikoolid ja gümnaasiumid, mis tegutsevad koos koolieelse lasteasutusega. Üldharidusasutustest omandatakse üldharidust. (Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus, 2010)

PGS § 4 ja § 5 järgi on nii põhikoolil kui ka gümnaasiumil oluline roll õpilaste harimises ja kasvatamises. Lapsi ning noori valmistatakse ette erinevateks eluvaldkondadeks. Seega, et noorte edaspidine toimetulek saaks tagatud, tuleb suur töö ära teha õpetajatel, kes õpilastega igapäevaselt koolis tegelevad. 2016/17 õppeaasta seisuga töötab Pärnu maakonna kokku 346 ametikohal 454 õpetajat (Haridussilm, *s.a.*)

Eelpool nimetatud 454 õpetajat töötavad kõik Pärnu maakonna üldhariduskoolides (Haridussilm, *s.a.*). Pärnu linnas ja maakonnas tegutseb praegusel hetkel kokku 42 üldhariduskooli. Lõputööga keskendutakse ainult Pärnu maakonna koolidele, mida on kokku 28. Pärnu maakonnas tegutsevad järgmised üldharidusasutused: Are Kool, Jõõpre Kool, Audru Kool, Lindi-Lasteaed Algkool, Metsapoole Põhikool, Häädemeeste Keskkool, Libatse Lasteaed-Algkool, Pärnu-Jaagupi Põhikool, Vahenurme Lasteaed-Algkool, Kihnu Kool, Lõpe Kool, Koonga Kool, Paikuse Põhikool, Tali Põhikool-Lasteaed, Kilingi-Nõmme Gümnaasium, Sauga Põhikool, Sindi Gümnaasium, Surju Põhikool, Uulu Põhikool, Tahkuranna Lasteaed-Algkool, Tootsi Lasteaed-Algkool, Tori Põhikool, Tõstamaa Keskkool, Juurikaru Põhikool, Kergu Lasteaed-Algkool, Pärnjõe Kool, Vändra Gümnaasium ja Varbla Kool. (Haridusministeerium, 2017)

Lapsevanemale peaks olema oluline, et tema laps saaks omandada hea hariduse ning boonuseks on see, kui haridust on võimalik omandada kodu lähedal koolis. Eelpool loetletud koolide nimekirja arvesse võttes, on elanikel võimalik valida erinevate koolide vahel, kuhu kooli enda esimesse klassi minev laps panna.

2.2. Uurimuse läbiviimine, meetod ja valim

Lõputöö uurimuse eesmärgiks on välja selgitada Pärnu maakonna üldhariduskoolide näitel, kui levinud on õpetajate koolikiusamine Pärnumaal ning millised on õpetajate ettepanekud võimaliku pedagoogidele suunatud koolivägivalla ennetamiseks. Uuringuga soovitakse saada andmeid vägivalla esinemissageduse kohta Pärnumaa üldharidusasutustes. Samuti annavad uurimustulemused teavet selle kohta, kas ja milliseid erinevaid vägivallajuhtumeid on esinenud.

Uuringu läbiviimiseks kasutab autor kvantitatiivset uurimismeetodit. Kvantitatiivne uuring aitab võrrelda saadud teavet ning arvamusi. Uuringu üheks eesmärgiks on saada tulemusi, mis annavad võimaluse teha järeldusi. Saadud tulemusi saab kirjeldada nii jooniste kui ka tabelite abil. (Õunapuu, 2014, lk 54) Valimi moodustasid kõik Pärnu maakonna üldhariduskoolides töötavad õpetajad. Valimisse ei kaasatud Pärnu linna koolide pedagooge.

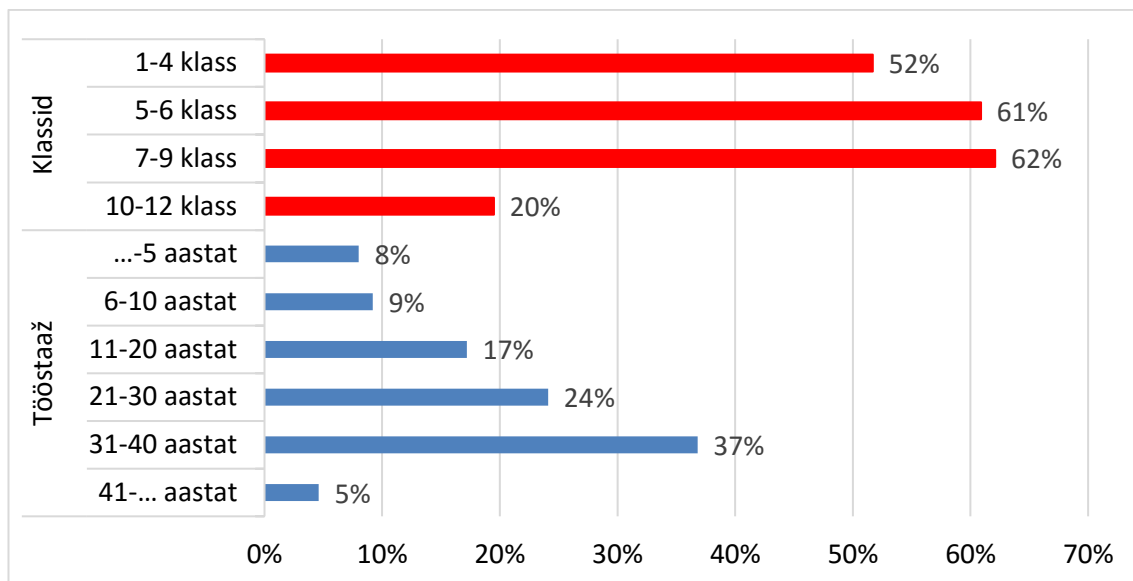
Andmekogumismeetodina kasutas autor küsimustikku, mis põhineb ankeedil (vt lisa 1). Küsimustik on internetipõhine ning see koostati *Google Drive* keskkonnas. Ankeedis on kokku 20 küsimust, mille hulgas on nii valikvastustega, avatud kui ka sagedusskaalal põhinevaid küsimusi. Küsimustiku koostamisel on autor lähtunud erinevatest uuringutest ning nende tulemustest, mis on kajastatud ka töö teooriaosas. Küsimustik on väga levinud andmekogumismeetod, mis aitab koguda erinevaid andmeid. Küsitluse käigus vastavad uuritavad isikud etteantud küsimustele. Elektrooniline küsitlus aga võimaldab vastajatele hea kättesaadavuse. (Õunapuu, 2014, lk 160)

Valitud meetod on parim, kuna ankeetküsitluse abil saab küsitleda võimalikult suurt hulka õpetajaid ning see võimaldab anda laia ülevaate sellest, kui paljud õpetajad on vägivalda kogenud ning kui paljud mitte. Saadud andmetega saab koostada erinevaid võrdluseid. Samas saab uuringu käigus ülevaate õpetajate isiklikest kogemustest ning tunnetest, mida kogatud vägivald on neis tekitanud. Lisaks sellele on vägivalda kogenud õpetajatel ning ka neil, kes ei ole seda kogenud, tuua välja võimalikud ennetustegevused.

Uuringu läbiviimiseks saatis autor Pärnu maakonna üldhariduskoolide üldmeilile palve, et kirjaga kaasasolev küsitlus saadetak스 igale koolis töötavale pedagoogile. Küsitlus oli vastamiseks avatud 02.03.2017 kuni 17.03.2017. Sel perioodil täitis ankeeti 74 õpetajat. Täidetud ankeetide vähesuse tõttu otsustas autor saata koolidele meeldetuletuskirja. Ankeet oli teist korda vastamiseks avatud 27.03.2017 kuni 31.03.2017. Kokku osales uuringus 87 Pärnu maakonna üldhariduskooli pedagoogi.

Kogutud andmete analüüsimisel kasutas autor kirjeldavat meetodit. Analüüsiks valmistati andmed ette andmetöötlusprogrammis *Microsoft Excel*. Andmed kodeeriti ning töötlemise käigus koostas autor erinevaid jooniseid ja tabeleid, mis olid abiks tulemuste võrdlemisel, seostamisel ja järelduste tegemisel.

Pärnu maakonna üldhariduskoolides töötab kokku 454 õpetajat (Haridussilm, s.a.). Autori koostatud küsitlusele vastas kokku 87 pedagoogi. Joonis 1 kajastab küsitlusele vastanud õpetajate andmeid protsentides.

Joonis 1. Respondentide jaotumine protsentides (autori koostatud)

Joonisel on näidatud, kui suure tööstaažiga on õpetajad, kes küsitluses osalesid. Samuti on välja toodud, millistele klassidele annavad vastajad koolitunde. Suurem osa küsitlusele vastanutest on koolis õpetajana töötanud 31-40 aastat. Kõige vähem on respondentide hulgas 40 või enama aastase tööstaažiga pedagooge (5%).

Enim vastajad annab koolitunde 7.-9. klassile (54 õpetajat, mis on 62% kõigist vastanutest). Ühe protsendi võrra vähem, 53 õpetajat, vastas, et annavad tunde 5.-6. klassile. Kõige vähem vastajatest on aga gümnaasiumiklasside õpetajad (20%).

Töös illustreeritakse uurimustulemusi joonistega ning erinevate näidetega, mis põhinevad õpetajate kogemustel. Väljavõtted tähistatakse tähega „V“, mis sümboliseerib vastajat, ning numbriga, mis kajastab vastaja järjekorranumbrit (näiteks V20). Vastajate poolt öeldu on märgitud jutumärkidesse.

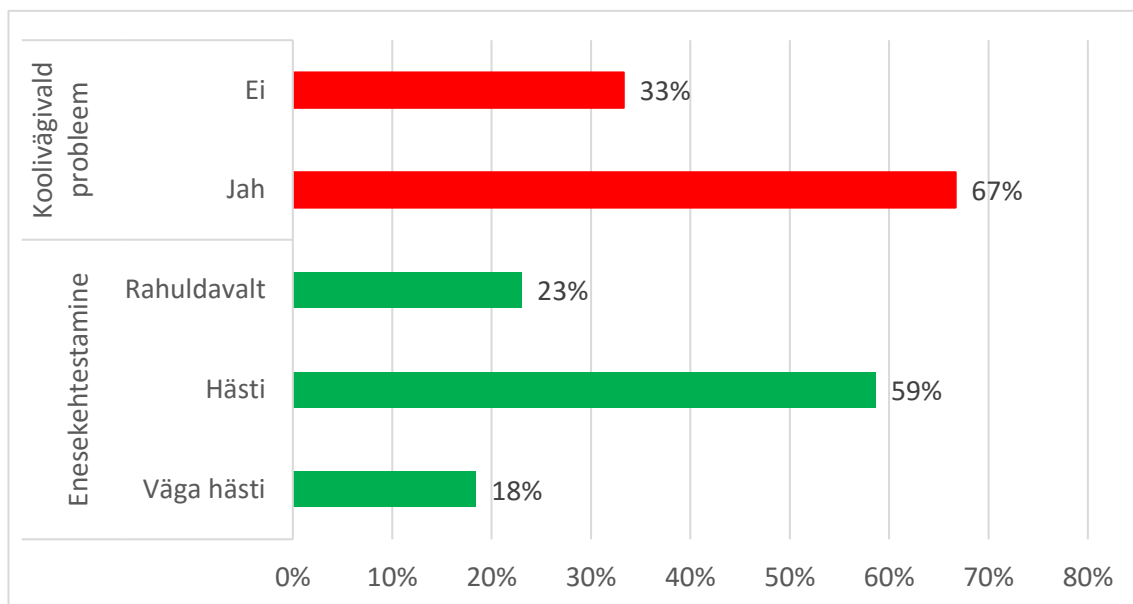
2.3. Uuringu tulemuste analüüs

2.3.1. Õpetajate kui ohvrite kogemused ja toimetulek koolivägivallaga

Töö autor soovis vastajatelt esmalt teada saada, kas respondentide hinnangul on koolivägivald üldiselt probleemiks erinevates koolides (vt joonis 2). 52 vastajat 87-st

arvab, et koolivägivalda võib probleemiks pidada küll. 29 õpetajat ehk 33% aga on seisukohal, et koolivägivald ei ole probleemiks, kuna seda esineb vähesel määral.

Kuna õpetajatele suunatud kiuslik käitumine võib olla tingitud õpetaja enda võimekusest säilitada klassi üle kontroll, siis tuli respondentidel hinnata enda enesekehtestamisega hakkamasaamist koolitundides (vt joonis 2). 51 õpetajat on seisukohal, et nemad suudavad koolitunde andes ennast hästi kehtestada. 20 vastajat leiavad, et tunde andes suudavad nad klassi üle kontrolli säilitada rahuldavalt. Enesekehtestamist koolitunde andes hindas väga heaks 18,4% vastanutest ehk 16 pedagoogi. Mitte ükski õpetaja ei hinnanud enda enesekehtestamise oskust halvaks.

Joonis 2. Õpetajate hinnang enesekehtestamisele ning koolivägivalla probleemile (autori koostatud)

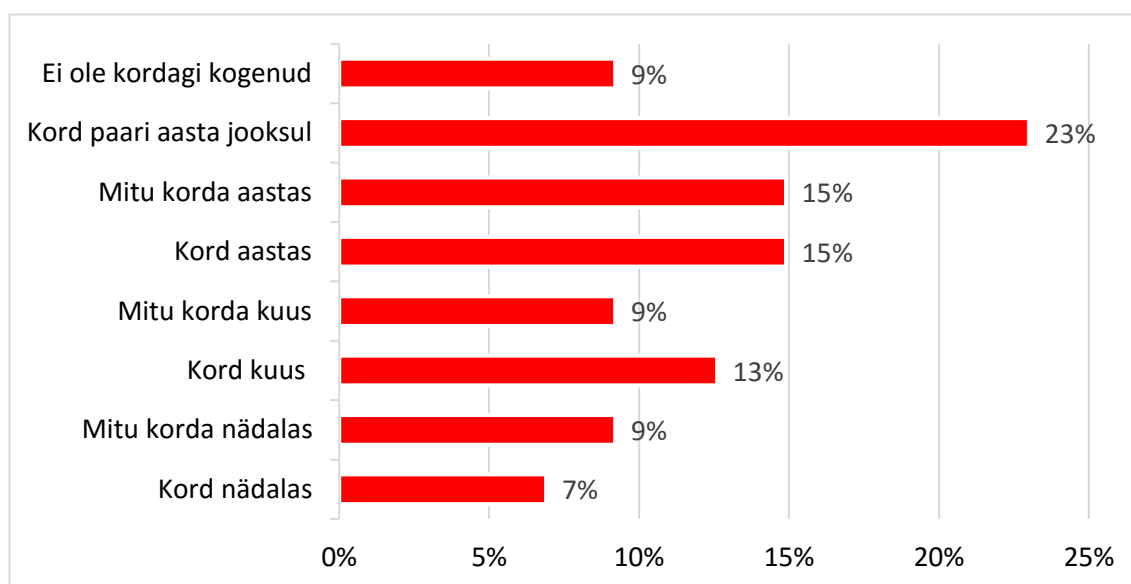
Töö autor ei andnud ankeedis vastajatele ette koolivägivalla üldist definitsiooni ja käsitlust, kuna soovis saada õpetajate mõjutamata hinnangut ja arvamust antud vägivalla kohta. Küsimus, millega uuriti õpetajate nägemust üldisest koolivägivallast, tekitas mõnes vastajas segadust, kuna koolivägivald ise on üsnagi lai mõiste.

Suurema osa õpetajate hinnangul hõlmab koolivägivald nii verbaalset kui ka füüsilist vägivalda. Samuti on pedagoogide hinnangul üheks oluliseks koolivägivalla vormiks vaimne vägivald. Kui on juttu koolivägivallast, siis enamasti peavad vastajad silmas

õpilaste poolt õpetajatele suunatud vägivalda. Taolisele vägivallale põhinedes on respondendid toonud ka erinevaid näiteid. Vastajate meelest on koolivägivald igasugune ründav käitumine teise inimese suunas (kiusamine, narrimine, mõnitamine, solvamine, tõukamine).

7% õpetajatest ei liigitaks koolivägivalla alla inetute näoilmete tegemist, mida õpilased õpetajatele teevad. 5% vastanutest aga ei arva, et virtuaalset vägivalda saaks seostada koolivägivallaga. Nelja õpetaja meelest ei kuulu pedagoogide kohta tehtud negatiivse sisuga internetipostitused ega libakontod koolivägivalla alla.

Joonisel 3 on näha, kui tihti on õpetajad enda hinnangul kogenud koolivägivalda. 8 vastajat (9%) ei ole kordagi enda poole suunatud koolivägivalda kogenud. Ülejäänud vastajad on kõik vähemal või suuremal määral koolivägivalda kogenud. Enim vastajaid (23%) on koolivägivalla ohvriks ühel korral kahe aasta jooksul.

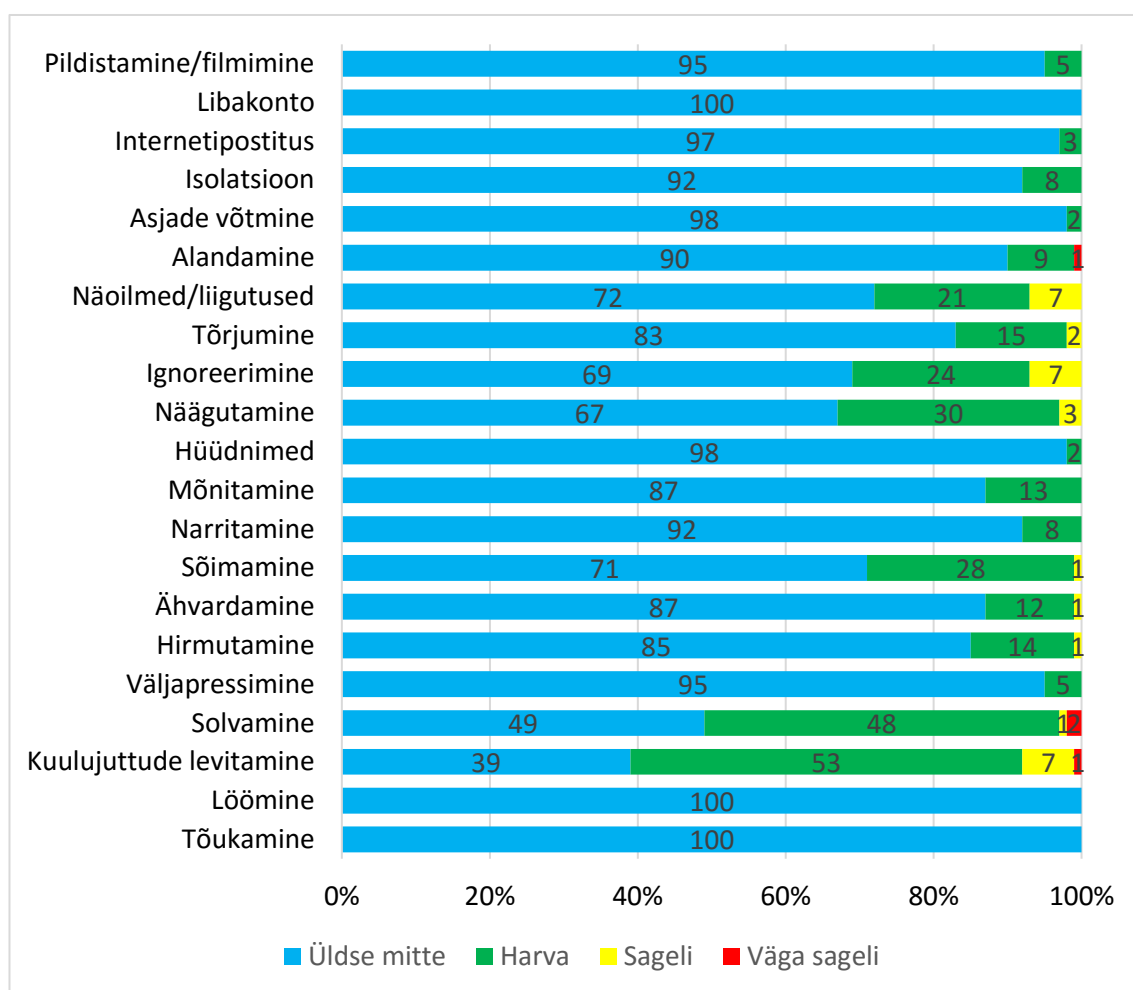

Joonis 3. Õpetajate hinnangul põhinev koolivägivalla kogemissagedus (autori koostatud)

Tuginedes teooriale, tõi autor küsimustikus välja rida erinevaid käitumisviise, mille kaudu on võimalik koolivägivalda väljendada. Õpetajatel oli võimalik hinnata, kui sageli või harva on nad teatud käitumisviisi enda suunas kogenud.

Joonis 4 illustreerib erinevate käitumisviiside esinemissagedust, mida on kaaspedagoogid vastajate suunas teostanud. Üldpilt näitab, et valdav osa respondente ei ole kogenud

mitmeid autori poolt välja pakutud käitumisliikidest. Ükski õpetaja ei ole kogenud füüsilist vägivalda, nagu löömine ja tõukamine, ning samuti ei ole teinud teised õpetajad oma kolleegidele internetiportaali libakontosid. 98% vastanutest ei ole kogenud ka kaasõpetajate poolt isiklike asjade äravõtmist ning sama protsent vastajaid tõdeb, et teised õpetajad ei ole neid kutsunud inetute hüüdnimedega.

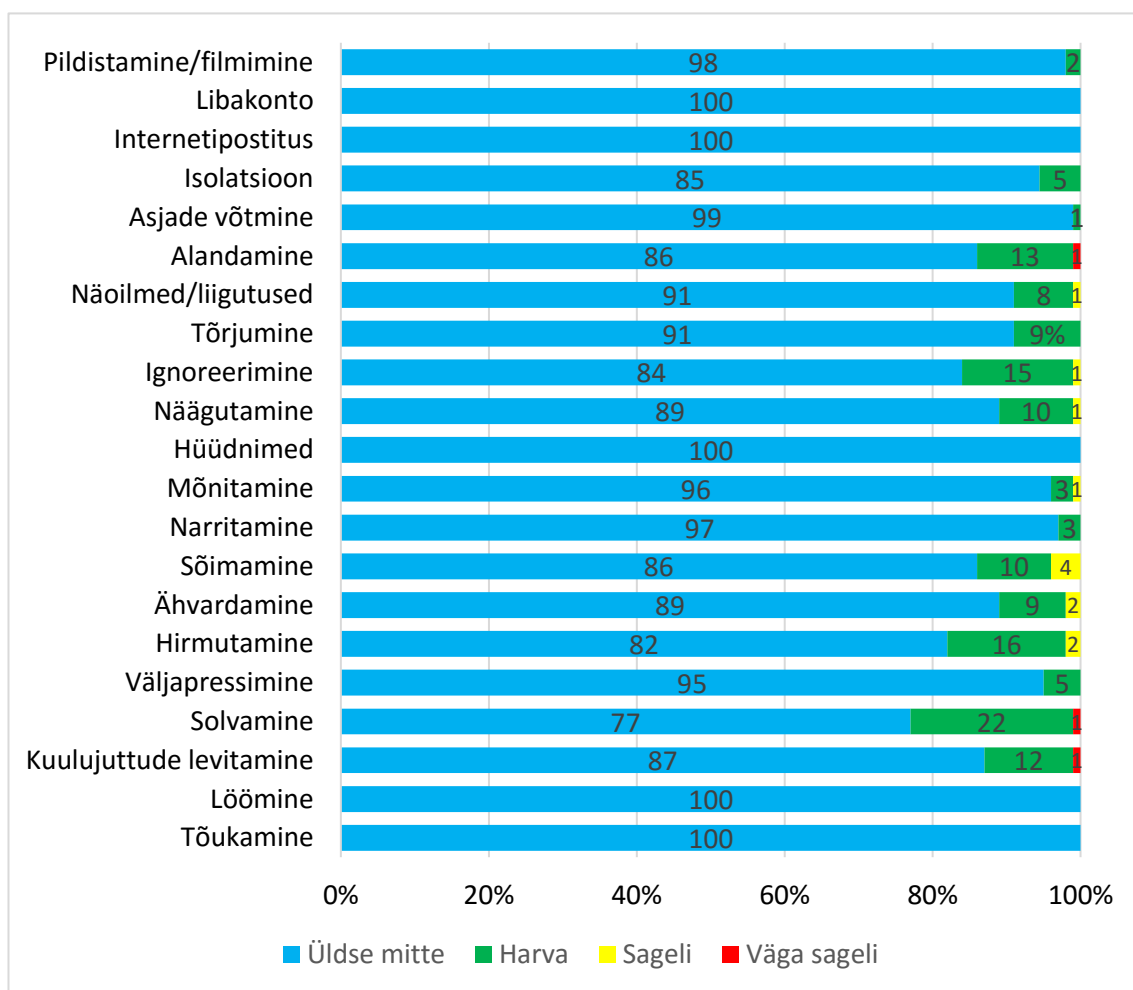

Joonis 4. Teiste õpetajate poolt teostatud vägivaldne käitumine (autori koostatud)

Üle poolte vastanutest (61%) leiavad, et kaaspedagoogid on nende õpetajakarjääri jooksul levitanud kuulujutte. 51% õpetajatest on aga tundnud end solvatuna. Joonise 4 järgi võib öelda, et kõige rohkem esineb õpetajate omavahelises suhtluses verbaalset vägivalda. Igasugune füüsiline vägivald jääb kaaspedagoogide vahel tahaplaanile.

V25: „Uude kohta tööle asudes kogesin paari kolleegi vaenulikkust ja silmakirjalikkust, mis ilmnis alusetu pealekaebamisega Haridusministeeriumisse, põhjendamatute süüdistuste ja solvangute väljaütlemistega minu aadressil.“

Respondentide hinnangul ei ole kooli juhtkond neile kunagi osutanud nii füüsilist kui ka virtuaalset vägivalda (vt joonis 5). Samuti ei ole keegi vastajatest kuulnud, et teda oleks kooli juhtkonna poolt kutsutud halvustava hüüdnimega. Ühtegi autori poolt etteantud käitumisviisi ei ole kogenud rohkem kui üle poolte vastajatest.

Joonis 5. Kooli juhtkonna poolt teostatud vägivaldne käitumine (autori koostatud)

Loetelust kõige rohkem kogetud käitumisviis on solvamine. Solvamist on enda õpetajakarjääri jooksul kogenud 23% vastanutest ehk 20 õpetajat, kellest üks tunneb end solvatuna väga sageli. 16 õpetajat tunnevad, et neid on juhtkonna poolt hirmutatud.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et juhtkonna poolt õpetajate suunas teostatud kõige populaarsemaks vägivalalliigiks võib pidada vaimset vägivalda.

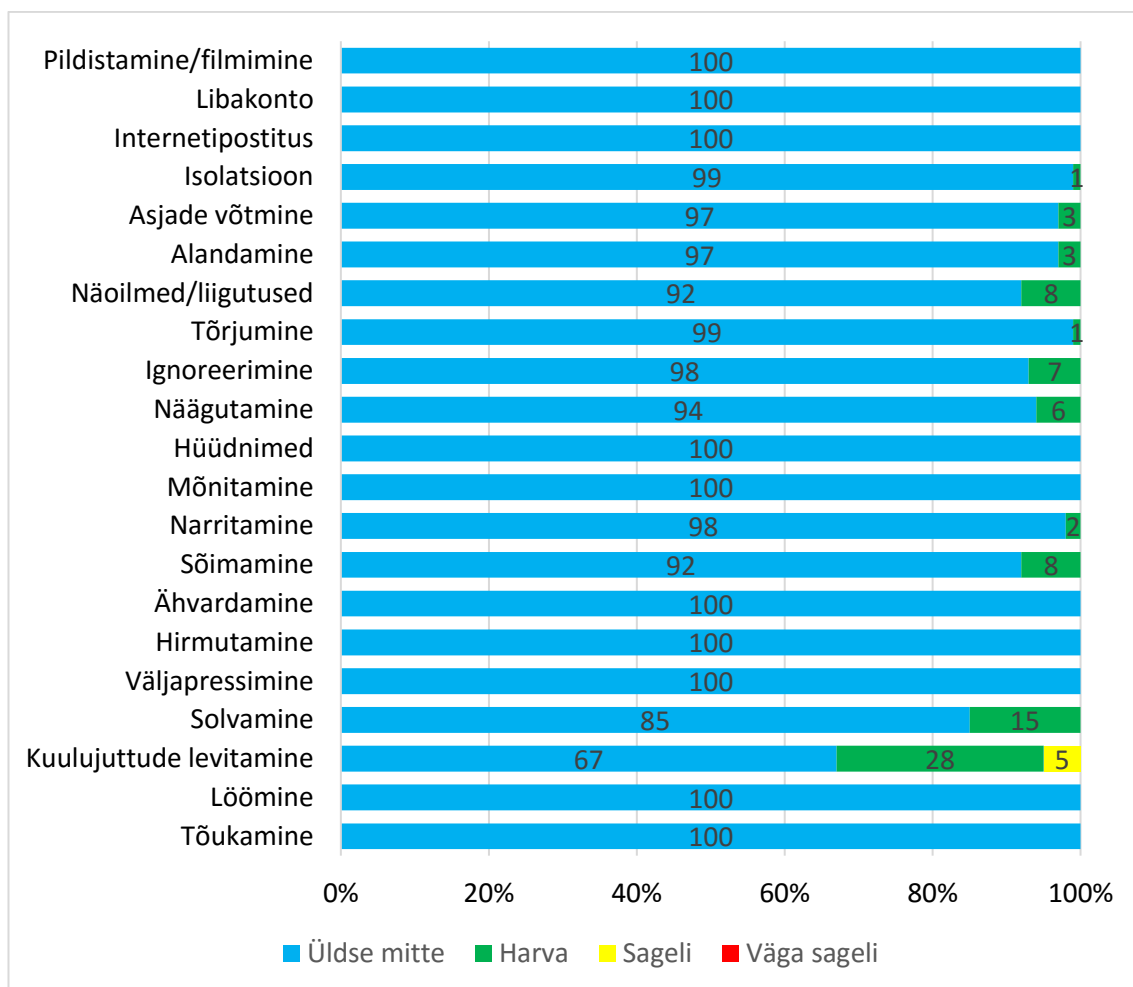
V86: „Eelmises töökohas keelas tööandja lapsega haiguslehele jäämast, kuna ei leitud asendajat“

Autor soovis õpetajatelt teada saada, millist agressiivset käitumist on nad teiste koolitöötajate poolt kogenud. Teiste koolitöötajate all pidas autor silmas kõiki neid, kes töötavad koolis, kuid ei kuulu juhtkonna ega õpetajate hulka – söökla toimekond, puhastusteenindajad, majahoidjad.

Selgus, et teiste koolitöötajate poolt teostatud vägivaldset käitumist on esinenud väga minimaalsel tasemel (vt joonis 6). Selle põhjuseks on ilmselt asjaolu, et õpetajad puutuvad töötajatega vähem kokku kui kaaspedagoogidega või juhtkonnaga. Kaastöötajate poolt teostatud füüsilist ega ka virtuaalset vägivalda ei ole kogenud ükski vastaja. Samuti ei ole õpetajad enda hinnangul saanud osa narritamisest, ähvardamisest, hirmutamist ega ka väljapressimisest, mis oleks pandud toime kaastöötajate poolt.

Viis õpetajat 87-st tõdeb, et saavad sageli osa kuulujuttudest, mida teised koolitöötajad levitavad nende kohta. Kokku on enda õpetajakarjääri jooksul kuulnud enda kohta käivat kuulujuttu 29 õpetajat (33%). 15% õpetajatest on tundnud, et koolitöötajad on neid solvanud. Joonise 6 põhjal võib järeldada, et kõige enam kasutavad kaastöötajad õpetajate peal verbaalset vägivalda.

Õpetajatele suunatud koolivägivalla toimepanijateks võivad olla ka lapsevanemad. Kuigi nad ei käi igapäevaselt koolis, siis tuleb vanematel suhelda laste tõttu ikka kooliga. Lapsevanemad võivad õpetajaid kiusata nii silmast silma kui ka telefoni teel või interneti vahendusel. Mõnikord osutatakse õpetajate suunas vägivaldset käitumist ka läbi laste. Joonisel 7 selgub, et ükski õpetaja ei ole enda õpetajakarjääri jooksul kogenud löömist või narritamist. Samuti ei ole lapsevanemad teinud õpetajale libakontosid ega võtnud neilt asju ära.

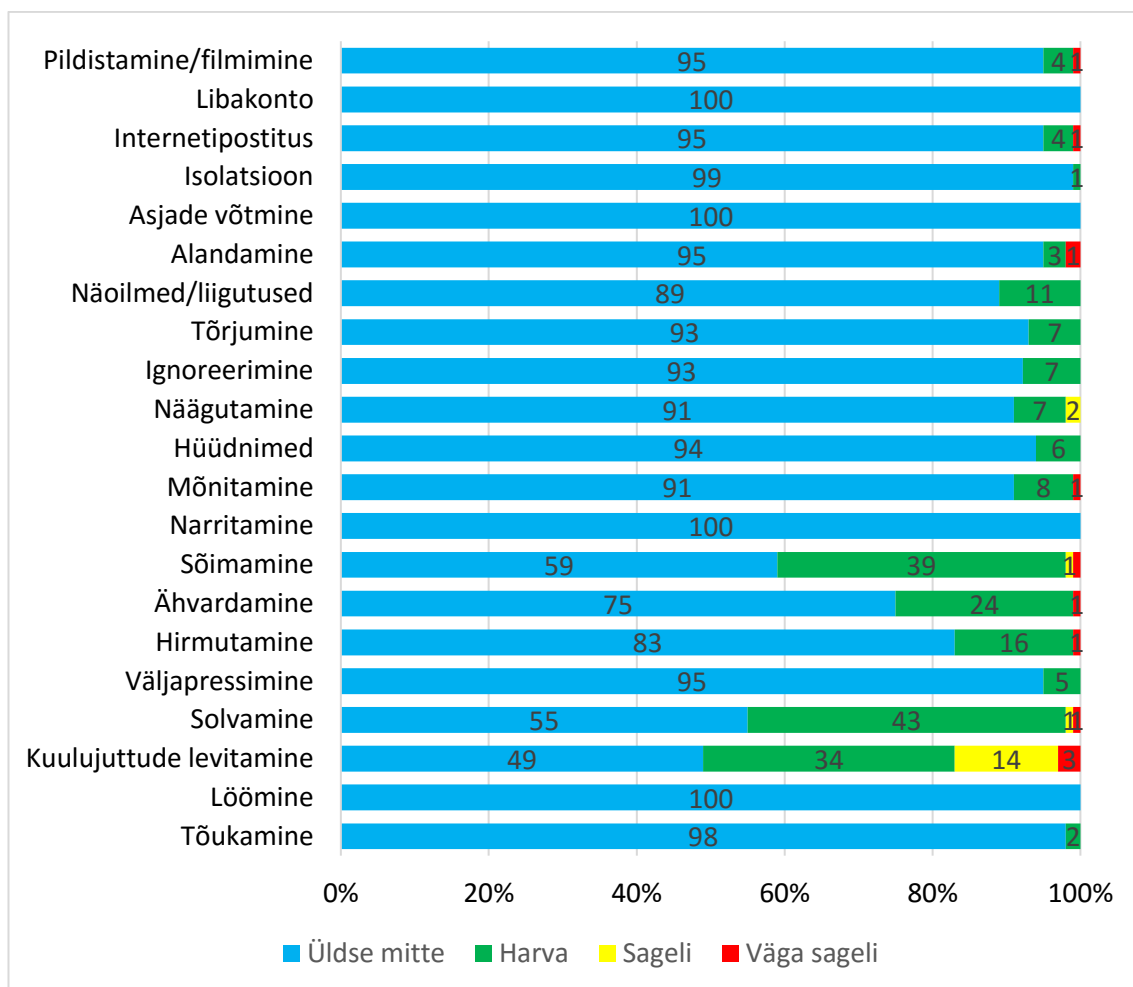

Joonis 6. Teiste koolitöötajate poolt teostatud vägivaldne käitumine (autori koostatud)

Küll aga on 51% õpetajatest kogenud, et lapsevanemad levitavad nende kohta kuulujutte. 45% õpetajatest on tundnud, et lapsevanemad on neid solvanud. Lisaks sellele on mitmeid vastanud lapsevanemate poolt sõimatud, ähvardatud ning ka hirmutatud. Kõige rohkem teostavad õpilaste vanemad õpetajate suunas verbaalset vägivalda. Füüsilist kui ka virtuaalset vägivalda esineb vähem.

V16: „Lapsevanem solvas ja ähvardas ka füüsiliselt, sest sekkusin, kui tema laps kiusas teis last.“

V36: „Olen inglise keele õpetaja ja lapsevanem süüdistas mind, et ma ei oska õpetada, sest kirjutan ühtemoodi ja hääldan teistmoodi.“

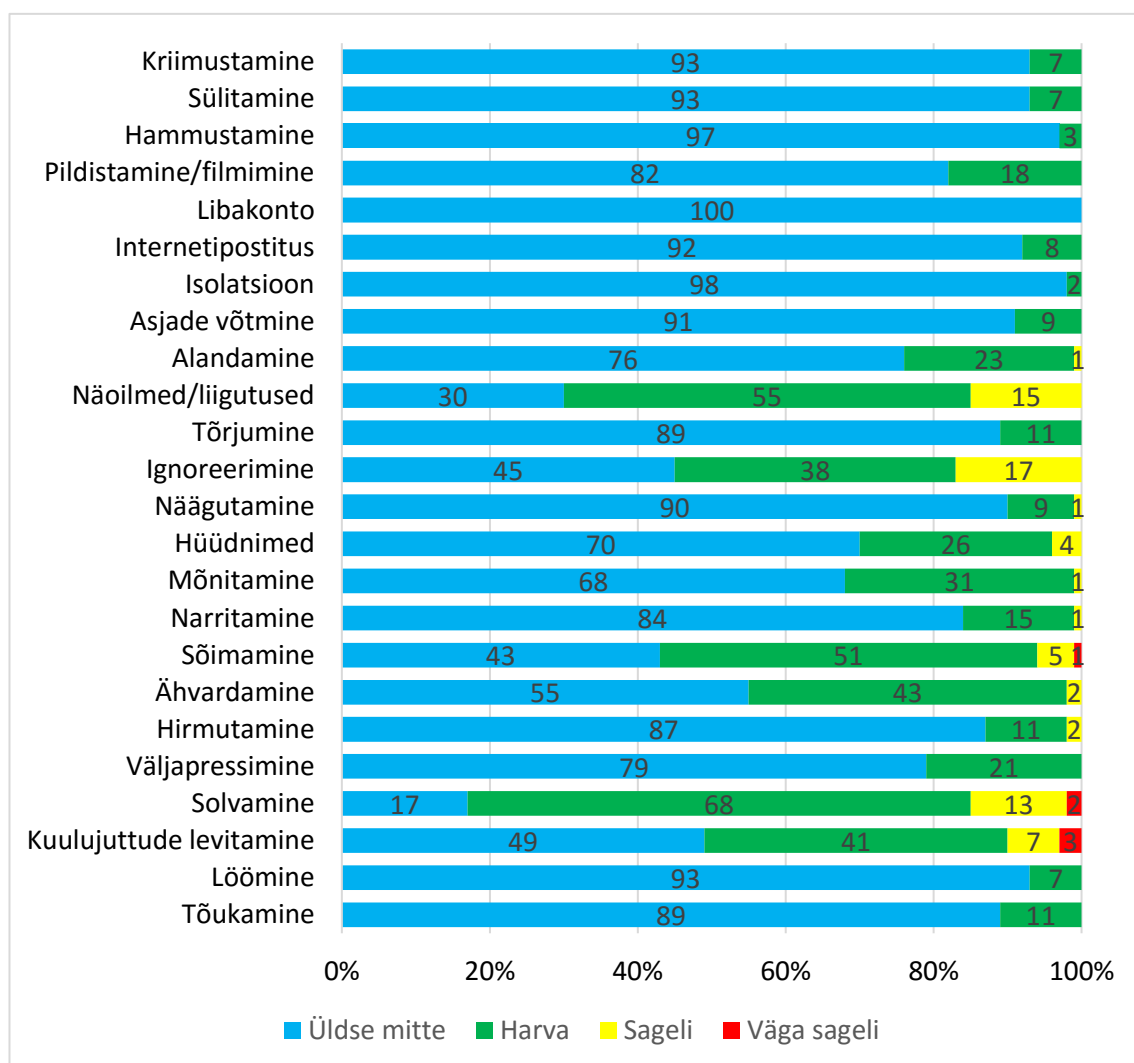
Joonis 7. Lapsevanemate poolt teostatud vägivaldne käitumine (autori koostatud)

V23: „Helistab lapsevanem ning sõimab selle eest, et tema laps võttis koolis mingi tunni ajal teise lapse asju ja nüüd on ta suhelnud selle teise vanemaga ja süüdi olete Teie – mis seal koolis toimub? Tema last süüdistatakse! Täielik koolivägivald! Miks õpetaja midagi ei tee! Sõimab mind õhtul kell 20.30 pool tundi ja mina olen süüdi, ainult, et ma ei saa aru, milles.“

V41: „Õpilane võttis kooli kaasa mängupüstoli ja peale tundide lõppu jooksis mööda koolimaja ringi ning mängis "sõda". Võtsin püstoli ära ja viisin direktori kätte. Õhtul ema helistas ja ähvardas politseisse mind varguse pärast anda.“ „Õpilane sai mitterahuldava hinde ja isa kaebas Haridusministeeriumisse ning ähvardas Viljandi tragöödia kordumisega.“

Kui juttu tuleb koolivägivallast, siis on õpetajad kõige rohkem pidanud silmas vägivalda, mille toimepanijateks on õpilased. Autor palus vastajatel määratleda, kui sageli on nad kogenud õpilaste poolt teatud käitumisviisi. Eelnevale loetelule on nüüd ka lisatud kriimustamine, sülitamine ning hammustamine, kuna antud tegevused leiavad teooria kohaselt koha õpilaste käitumises (vt joonis 8).

Joonis 8 erineb kõige rohkem eelpool toodud illustratsioonidest. Selgub, et õpilased ei ole teinud ühelegi õpetajale internetiportaalidesse libakontot. Üle poolte pedagoogidest ei ole kogenud füüsilist vägivalda. Võrreldes eelnevate joonistega on näha, et õpilased harva teostanud ka õpetajate suunas füüsilist vägivalda.

Joonis 8. Õpilaste poolt teostatud vägivaldne käitumine (autori koostatud)

Üle poolte vastanutest (83%) on kogenud solvamist, kellest 2% saab solvamise ohvriks väga sageli. 87%-st õpetajatest on õpilased sõimanud 57%, millest ühte õpetajat sõimatakse väga sageli. 51% pedagoogidest tõdeb, et nende kohta on levitatud kuulujutte. Õpilased on teinud inetuid näoilmeid 70% õpetajatele. Üle poolte õpetajatest on tundnud, et neid on teadlikult ignoreeritud õpilaste poolt.

Õpilased kasutavad õpetajate peal kõige enam verbaalset kui ka vaimset vägivalda. Solvamine ning ka sõimamine võivad olla õpilase jaoks kõige lihtsamini teostatavad tegevused, millega võita kaaslaste tähelepanu ning panna õpetajaid proovile. Õpilased teostavad rohkem virtuaalset vägivalda ka kui teised, kuna kasutatakse palju nutiseadmeid ning nende empaatiavõime ei pruugi olla nii arenenud kui täiskasvanutel.

V3: „Õpilane lasi tunnis kõhugaase, kui ma temast möödusin ja nii korduvalt - see oli õpilase poolt kaasõpilaste tähelepanu saamiseks teostatud tegevus (negatiivne aga ikkagi tähelepanu) ja õpetaja alandamiseks välja mõeldud.“

V6: „Õpilane keeldus vastama tulemast ja hakkas õpetajat sõnaliselt ründama.“

V45: „Provotseerimine tunnis, narrimine, keeldumine töö tegemisest, igasuguse tunni-distsipliini rikkumine.“

2.3.2. Õpetajate käitumine vägivaldses olukorras, vägivalla põhjused ja ennetustegevused

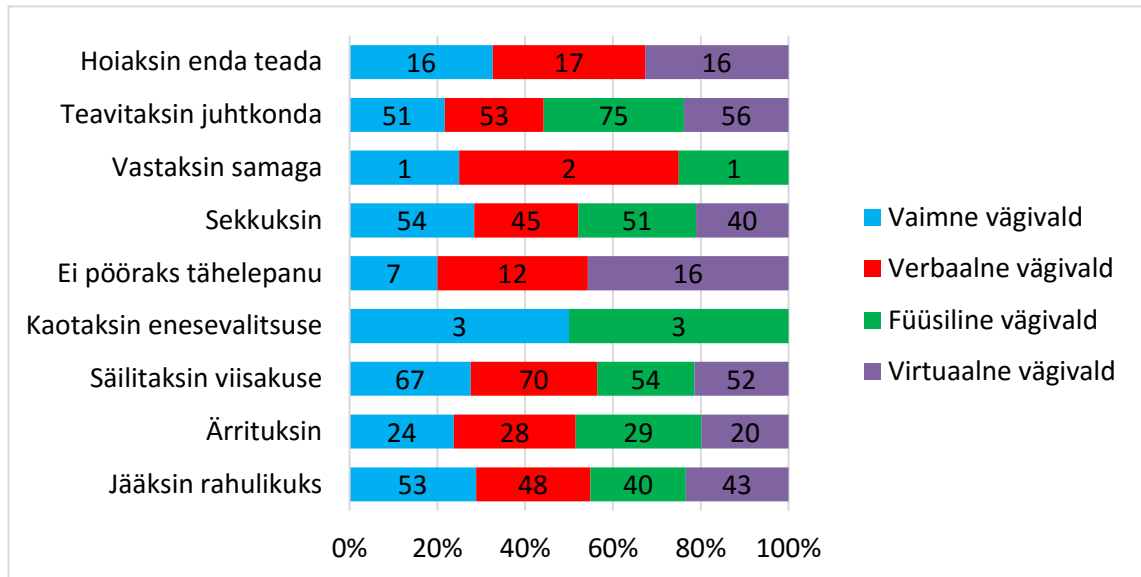
Inimesed reageerivad ja käituvad igas olukorras erinevalt. Õpetajatel paluti valida sobivad vastusevariandid, kuidas nemad etteantud olukorras toimiksid. Joonisel 9 selgub, et erinev vägivallaliik soosib ka erinevat käitumist.

Vaimse vägivalla puhul, milleks võib olla nii asjade äravõtmine, alandamine kui ka sotsiaalne isolatsioon, säilitaks üle poolte vastajatest (67) viisakuse. Pisut üle poolte õpetajatest sekkuks olukorda ning teavitaks ka juhtunust kooli juhtkonda või oma kolleege. Enamus vastanutest jääks rahulikuks, kuid leidub ka neid (24), kes ärrituksid.

V4: „Olen asja huumoriga võtnud. Püüdnud rahulikuks jääda.“

V5: „Teatasin koju e-kooli märkusega. Vestlesin õpilasega. Teavitasin klassijuhatajat.“

V28: „Lahkusin sündmuskohalt, et ei kaotaks enesevalitsust.“

Joonis 9. Õpetajate tegevused vägivalla esinemise korral vastajate arvu järgi (autori koostatud)

Verbaalse vägivalla ohvriks sattudes säilitaks 70 õpetajat 87-st viisakuse ning 53 vastanut teataks juhtunust ka kooli juhtkonda. Vastanutest ei kaotaks ükski õpetaja enesevalitsust ning suudaks kontrollida enda käitumist. Kaks õpetajat vastaks vägivalla toimepanijale ka samaga.

V4: „Panin telefoni käest ja lasin inimesel ennast tühjaks sõimata - aeg ajalt ütlesin jah. Aga teda ei kuulanud. Edaspidi ei võtnud üldse telefoni vastu.“

V30: „Rääkisin hiljem , kui õpilane oli rahunenud“

V86: „Rahulolematu lapsevanem oli vihane, et tema laps sai halva hinde. Sõimas ja karjus mu peale. Seepeale ütlesin talle, et räägime teine kord, kui lapsevanem on maha rahunenud. Soovisin head päeva ja lahkusin ruumist.“

Füüsilise vägivalla korral teavitaks 75 õpetajat olukorrast juhtkonnale. See on ka ainus vägivallavorm, mille puhul teavitajate arv on kõige suurem. Märkimisväärne on, et

toimunut vägivalda ei hoiaks ükski õpetaja ainult enda teada ning samuti ei jäetaks olukorda tähelepanuta.

V33: „Istusin bussis poisi kõrvale, keda ma teadsin, et hakkab sõidu ajal ühest kohast teise jooksmas ja kõva häälega ropendama. Terve tee tampis mind. Helistasin ema bussi vastu ja rääkisin toimunust.“

V87: „Kasutaksin enesekaitse võtteid. Prooviksin olukorrast eemalduda.“

V79: „Eelmises töökohas ründas füüsiliselt mind üks õpilane. Appi tuli mulle sellel hetkel kolleeg ja hiljem sekkus asjasse ka politsei. Tol hetkel ma püüdsin tema hoope blokeerida ja põgeneda.“

Virtuaalse vägivalla korral ei kaotaks ükski pedagoog enesevalitsust ning ei vastaks samaga. 56 ohvrit teataski juhtunust kooli juhtkonda. Antud vägivalla puhul vastas kõige suurem arv õpetajaid, et jätaksid olukorra tähelepanuta. Virtuaalne vägivald võib tunduda ka ohvritele ohutuna ning sellele ei pruugita pöörata piisavalt tähelepanu.

V4: „Tegin politseisse avalduse.“

V35: „Jah, õpilased vahel proovivad salaja pilti teha. Olen asja naljaks keeranud (olen sulle pruudiks liig eakas või kas soovid minu soengut endale ka lõigata lasta) ning palunud foto kustutada (mida on ka alati tehtud).“

V41: „Ärritusin ja teatasin veebikonstaablile.“

Suur hulk õpetajaid on lisanud, et nad teavitaksid ka erinevatel juhtumitel politseid või lapsevanemaid. Mitmed õpetajad lahendaksid olukorra ise. Samuti pakkusid õpetajad, et vajadusel otsiksid abi spetsialistidelt.

Vägivalda võivad aga põhjustada väga erinevad tegurid. Sagedasemaks põhjuseks õpetajate hinnangul on laste kodune kasvatus, õpetaja enda hoiak, kaaslaste tähelepanu püüdmise. Lisaks põhjustab kiusamist ka õpilaste üleolev suhtumine ning õpilaste karistamatus. Kuna autor soovis õpetajatelt teada saada, mis on õpetajate kiusamise

üldiseks põhjuseks, siis valdav osa õpetajatest tõi näiteid olukorrast, kus kiusajaks on õpilane. Seega peavad õpetajad peamisteks kiusajateks ikkagi õpilasi.

Vägivaldne käitumine tekitab ohvris erinevaid emotsioone, mis mõjutavad nii olevikku kui ka minevikku. Valdav osa õpetajatest olid seisukohal, et ohvriks langemine mõjutab neid nii vaimselt, füüsiliselt kui ka materiaalselt. Erinevateks vägivalla tagajärgedeks toodi välja nii stress, läbipõlemine, haigestumine, töö kvaliteedi langus, enesehinnangu langus ning ka soov töökohta vahetada.

V2: „Vägivallaga kaasnev psühholoogiline pinge võib viia füüsilise kokkukukkumiseni, kaasa arvatud närvivapustus või infarkt.“

V53: „Õpetaja on ka inimene ning kogeb vägivalda nagu iga teinegi. Sellega kaasneb stress ja tervisehäda, töökoha vahetus.“

V70: „Läbipõlemine, töö efektiivsus väheneb.“

Selleks, et eelnimetatud tagajärjed ei saaks aset leida, tuleks vägivalda ennetada. Ennetamiseks on olemas mitmeid lahendusi. Õpetajad leidsid, et neile suunatud koolivägivalda oleks võimalik ära hoida läbi rangemate karistuste ning läbi suurema koostöö. Samuti ei osanud suur hulk vastanutest ühtegi võimalikku ennetustegevust välja pakkuda. Väike hulk õpetajatest arvas ka, et sellist vägivalda ei olegi võimalik ära hoida, sest abistavad organid puuduvad.

V50: „Lastega tuleks sel teemal rääkida ning meedias kajastamine aitaks ehk ka. Praegu ei pöörata sellele üldse tähelepanu.“

V66: „Riiklikul tasandil võiks teemat ja selle tagajärgi käsitleda.“

V70: „Koostöö õpetajatega, lastevanematega, suhtlus lapsega üks-ühele.“

V79: „Intensiivne töö ühiskonnas. Õpetaja amet tuleb viia taaskord ausse. Kui me laseme õpilastel suhtuda meisse kui sõbrannadesse ja sõpradesse, siis kanduvad üle ju kõik käitumismustrid. Oma sõprade seltskonnas lubatakse endale ju alati rohkem vabadust. Piirid tuleks paika panna.“

V86: „Siiani ei teagi. Naaberkoolis alles oli juhtum, kus psühhopaadist lapsevanem 7 kuud juba terroriseerib ja ähvardab õpetajat. Õpetaja ja koolijuhtkond on pöördunud kõikjale, aga see õpetaja pole siiani abi saanud. Isegi politsei ei olnud nõus avaldust vastu võtma, kuna kool on alati ette kaotaja, mis sest et see lapsevanem ähvardas õpetajat ja selle kohta olid tõendid. Seega pole õpetajate kaitseks ühtegi organisatsiooni välja töötatud, kus nad saaksid kriisiolukorras abi ja kaitset.“

Õpetajate hinnangul ei pöörata pedagoogidele suunatud koolivägivalda probleematikale piisavalt tähelepanu. Tihtipeale ei oska õpetajad ise ka kuskile pöörduda, et abi saada. Küll aga on võimalik ennetustegevusi järgides hoida ära õpetajate sattumist ohvri rolli.

2.4. Arutelu, järeldused ja ettepanekud

Autori poolt tehtud uuringus selgus, et õpetajatele suunatud koolivägivalda esineb Pärnu maakonna üldhariduskoolides. Õpetajad on kogenud nii teiste õpetajate, lapsevanemate, koolitöötajate kui ka juhtkonna ning õpilaste poolt neile suunatud koolivägivalda. Valdav osa on kogenud suuremal või väiksemal määral koolivägivalda oma õpetajakarjääri jooksul.

Õpetajad mõistavad koolivägivalda kui ründavat käitumist, millega tehakse teisele inimesele halba. Koolivägivalda definitsioon ütleb samuti, et käitumisega soovitakse teha teisele inimesele kahju (Slee, 2003). Õpetajad peavad koolivägivallaks eelkõige kiusamist, narrimist, mõnitamist ning tõukamist. Sellise hinnangu põhjuseks võib olla see, et eelnimetatud agressiivseid käitumisviise esineb koolikeskkonnas kõige rohkem.

Peamisteks vägivallavormideks, mida õpetajad on kogenud, on vaimne kui ka verbaalne vägivald. Samuti on erinevad uuringud kinnitanud, et peamiseks koolikeskkonnas esinevaks vägivallavormiks on verbaalne vägivald (Karni-Vizer & Salzer, 2016, lk 300). Autor arvab, et verbaalset vägivalda on kõige lihtsam teostada ning sageli ei pruugi vägivalda toimepanija ise arugi saada, et ohvrile mõjuvad väljaöeldud sõnad laastavalt.

Füüsilist vägivalda ning ka virtuaalset vägivalda on õpetajad kogenud vähem. Põhjuseid, miks õpetajad aga ohvriteks on sattunud, on erinevaid. Õpetajate hinnangul on põhjusteks nii õpilaste kodune kasvatus, soov saada kaaslaste tähelepanu, õpetaja hoiak ning

iseloomuomadused. Agan *et al.*, (2011) on öelnud, et verbaalse vägivaldavormiga on kerge saada kaasaelajaid ning tähelepanu. Õpetajatest saavad ohvrid ka olukorras, kus nad ei suuda oma klassi üle kontrolli saavutada (Bullying teachers, *n.d.*).

87-st õpetajast kaheksa vastas, et ei ole kordagi kogenud koolikeskkonnas enda poole suunatud vägivaldset käitumist. Vägivaldset käitumist kogetakse keskmiselt kord paari aasta jooksul. Enamasti teostavad õpilased õpetajate suunas verbaalset ning ka vaimset vägivalda. Teised õpetajad ründavad oma kaaskolleege kasutades verbaalselt agressiivset käitumist ning sama kasutavad ka ülejäänud koolitöötajad. Lapsevanemad kiusavad õpetajaid samuti enamjaolt verbaalse vägivalga näol. Kooli juhtkond aga teostab õpetajate suunas pigem vaimset vägivalda. Kristi Kõivu (2006) uuring kinnitab asjaolu, et enamasti satuvad õpetajad verbaalse vägivalga ohvriks.

Õpetajad arvasid, et neile suunatud vägivalga põhjuseks on nii õpilaste halb kodune kasvatus kui ka õpilaste soov saada klassikaaslaste tähelepanu. Watson (2003) on öelnud, et lapsed, kellel on kodus probleeme, võivad õpetajaid virtuaalselt ründama hakata. Samuti märkisid pedagoogid ära, et vägivalda võib põhjustada hoopis õpetajate enda hoiak. Teooria kinnitab, et laste silmis ebapopulaarsest õpetajast võib saada kiusamise ohver (Strömpl *et al.*, 2007). Lisaks sellele mõjutavad ka õpetaja isikuomadused seda, kas õpetajast saab ohver või mitte (Agan *et al.*, 2011, lk 7).

Vägivalga kogemine mõjutab õpetajaid nende enda hinnangul nii materiaalselt, vaimselt kui ka füüsiliselt. Vägivalga kogemise tagajärgedeks võib olla stress, läbipõlemine, haigestumine, enesehinnangu langus ja ka töökoha vahetus. Duffy & Sperry (viidatud Oliwer, 2017, vahendusel) kinnitavad, et tööga seotud vägivald võib endaga kaasa tuua nii stressi kui ka depressiooni.

Pedagoogid pakkusid välja erinevaid ennetusmeetodeid, millega oleks võimalik hoida neile suunatud koolivägivalda ära. Vägivalda aitaks ennetada tihedam koostöö erinevate spetsialistide ning kooli ja lapsevanemate vahel. Vägivalga probleematikaga tuleks tegeleda terves ühiskonnas. Teemale tuleks rohkem tähelepanu pöörata ning õpetajatel võiks olla koht, mis pakuks antud olukorras abi. Vastajad arvasid, et vägivald võib olla tingitud ka karistamatusest. Ka teoreetikud kinnitavad, et vägivalga vastu tuleks võidelda

koos terve ühiskonnaga (Swearer *et al.*, 2010, lk 43). Lisaks eeltoodule peaksid ka lapsevanemad juba varakult õpetama oma lastele käitumist, et hoida ära vägivalda (Cacciatore, 2015, lk 66-72).

Autor on seisukohal, et uurimuse eesmärk, millest tulenesid uurimisküsimused, on täidetud. Selgus, et õpetajatele suunatud vägivalda esineb ka Pärnu maakonna üldhariduskoolides. Koolivägivallale mõeldes pidasid õpetajad enamjaolt silmas vägivalda, mida õpilased nende suunas on teostanud. Uurimustulemustest tulenevalt teeb autor ettepaneku uurida edaspidistes uuringutes konkreetsemalt ja sügavamalt õpetajatele suunatud koolivägivalla temaatikat. Uuringutes tuleks keskenduda nii koolipersonali või lapsevanemate poolt pedagoogidele suunatud vägivallale.

Tähelepanu tuleks pöörata ka õpetajate heaolule, kes on kogenud või kogevad igapäevaselt koolivägivalda. Mitmed õpetajad tunnevad, et neil ei ole kohta, kuhu pöörduda antud olukorras ning abi saada on peaaegu võimatu. Autor teeb ettepaneku Pärnumaa Haridustöötajate Ametiühingu Liidule luua õpetajatele suunatud tugisüsteem, kuhu õpetajad, kes on vägivalla ohvrid, saaksid abisaamiseks pöörduda.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et õpetajatele suunatud vägivalda esineb ning sellele tuleks pöörata rohkem tähelepanu. Õpetajad kogevad kõige rohkem enda poole suunatud verbaalset vägivalda. Koolivägivalda oleks võimalik vähendada läbi koostöö ning teavitustöö. Tähelepanu tuleks pöörata ennetamisele ühiskondlikul tasandil.

KOKKUVÕTE

Lõputöö „Õpetajatele suunatud vägivald Pärnumaa üldhariduskoolide näitel“ eesmärgiks on välja selgitada, kui levinud on õpetajate koolikiusamine Pärnumaal ning millised on õpetajate ettepanekud võimaliku pedagoogidele suunatud koolivägivalla ennetamiseks. Uuringuga soovitakse saada andmeid vägivalla esinemissageduse kohta Pärnumaa üldharidusasutustes.

Vägivalda esineb lisaks kodudele ka koolis. Koolivägivalla toimepanijateks õpetajate suunas ei ole mitte ainult õpilased, vaid ka kooli juhtkond, lapsevanemad, kaaspedagoogid ning ülejäänud koolipersonal. Vägivald mõjub igale ohvrile negatiivselt ning seda ka õpetajatele.

Käesolev töö koosneb kahest osas. Esimene osa kirjeldab vägivallaga ning koolivägivallaga seotut teooriat. Peatükk annab ülevaate vägivalla olemusest ja põhjustest üldiselt ning ka koolivägivalla võtmes – definitsioonist, vägivallavormidest, mõjust ning ennetustegevustest. Käsitletud on koolivägivalla mõistet lähtudes Eestis ning ka mujal maailmas aset leidnud vägivallaaktidest.

Töö teine osa annab ülevaate uuringu tulemustest. Uuring on läbi viidud Pärnu maakonna üldhariduskoolide õpetajate seas. Õpetajatel paluti täita internetipõhine ankeetküsitlus, millega uuriti pedagoogide kogemusi seoses neile suunatud vägivallaga. Vastamisperiood oli 02.03.2017 kuni 31.03.2017. Saadud andmed töödeldi Microsoft Excel andmetöötlusprogrammis.

Uuringus osales kokku 87 Pärnu maakonna üldhariduskooli õpetajat, kellest valdav osa omas 31–40 aastast tööstaaži pedagoogina. Uuringutulemustest selgub, et õpetajate jaoks on koolivägivald igasugune ründav käitumine teise isiku suunas. Eelkõige peavad

õpetajad koolivägivalla vormideks verbaalset, füüsilist kui ka vaimset vägivalda. Väike osa vastajatest leiab, et virtuaalset vägivalda ning ka õpetajatele tehtavaid inetuid näoilmeid ei saaks liigitada koolivägivalla alla. Märkimisväärne on, et kui juttu on koolivägivallast, siis õpetajad peavad enamasti silmas õpilaste poolt toimepandud agressiivset käitumist.

Tulemused näitavad, et valdav enamus (91%) vastajatest on kogenud koolikeskkonnas neile suunatud vägivalda. Suurem osa õpetajatest on kogenud vägivalda kord paari aasta jooksul. Kaaspedagoogide, teiste koolitöötajate ning lapsevanemate poolt õpetajatele suunatud vägivallavormidest esineb kõige rohkem verbaalset vägivalda, mis hõlmab endas enamasti solvamist ning kuulujuttude levitamist. Kooli juhtkonna poolt õpetajate suunas teostatud sagedasemaks vägivallavormiks on vaimne vägivald nii hirmutamise kui ka ignoreerimise näol. Õpilased aga kasutavad õpetajate peal kõige rohkem nii verbaalset ja ka vaimset vägivalda, mida teostatakse läbi solvamise, sõimamise ning teadliku ignoreerimise. Võrreldes eelnimetatud õpetajatele suunatud vägivalla toimepanijaid, on õpilased need, kes teostavad pedagoogide suunas kõige rohkem vägivallaakte.

Erinevate vägivallavormide kogemine kutsub õpetajates esile ka erinevaid käitumisviise. Pedagoogid säilitaksid vägivallaakti esinemisel viisakuse, sõltumata vägivallavormist. Üle poolte vastanutest teavitaks tekkinud agressiivsest situatsioonist kooli juhtkonda või kolleege. Füüsilise vägivalla korral pööraksid õpetajad olukorrale rohkem tähelepanu kui teiste vormide esinemisel. Virtuaalse vägivalla ohvriks langedes ei pööraks aga suurem osa vastajatest sellele tähelepanu.

Vägivalda soodustavad ja põhjustavad erinevad tegurid. Õpetajate hinnangul võib pedagoogidele suunatud vägivaldset käitumist põhjustada õpilaste kodune kasvatus, kaaslaste tähelepanu püüdmise, õpilaste üleolev suhtumine õpetajasse ning õpilaste karistamatus. Samuti võib põhjus seisneda ka õpetaja enda hoiakus.

Koolivägivalla ohvriks langemine toob endaga kaasa ka negatiivseid tagajärgi. Õpetajate hinnangul mõjutab ohvriks olemine pedagooge nii vaimselt, füüsiliselt ja materiaalselt. Vägivalla tagajärjeks võib olla nii stress, läbipõlemine, haigestumine, töö kvaliteedi

langus, enesehinnangu langus kui ka soov töökohta vahetada. Eelnimetatud tagajärgi oleks võimalik ära hoida läbi vägivalla ennetamise.

Pedagoogid arvavad, et neile suunatud vägivalda aitaks ära hoida suurem koostöö erinevate spetsialistide ja koolide vahel, kuhu oleks kaasatud ka lapsevanemad. Samuti tuleks teemale pöörata rohkem tähelepanu ühiskonnatasandil. Ka rangete karistuste määramisest võiks olla abi vägivalla vähendamisel.

Töö autor leiab, et antud teema kohta tuleks teha rohkem uuringuid. Tulemuslikumad oleksid konkreetsemad uuringud, mis oleksid suunatud, kas lapsevanematele, kes kiusavad õpetajaid või muule koolipersonalile. Lisaks eeltoodule tuleks pöörata rohkem tähelepanu õpetajate heaolule. Pedagoogidel, kes on langenud koolivägivalla ohvriks, võiks olla oma tugisüsteem, kuhu vajadusel saaks pöörduda.

VIIDATUD ALLIKAD

- Agan, S., Andrejev, N., Bachmann, A., Baum, A., Isat, P., Kadalipp, S., ... Önnepalu, T. (2011). *Olla olemas. Käsiraamat kriisidest õpetajatele koolides ja lasteaedades*. Loetud aadressil <http://www.digar.ee>
- AHC Media. (2017). Physician burnout on the rise, but prevention efforts can help. *Same-Day Surgery*, 41(2), 13–15. Retrieved from <https://www.ahcmedia.com/articles/139896>
- Antonowicz, L. (2010). *Too often in silence. A report on school-based violence in West and Central Africa*. Retrieved from https://www.unicef.org/cotedivoire/Too_often_in_silence_Report.pdf
- Aron, L. (2013). Õpetaja-õpilase vaheline koolivägivald Hiiu valla koolides. (Lõputöö). Loetud aadressil http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/36155/aron_liisi.pdf?sequence=1
- Bullying teachers. (n.d.). Retrieved from <http://www.bullyingstatistics.org/content/bullying-teachers.html>
- Bushman, B. J., Newman, K., Calvert, S. L., Downey, G., Dredze, M., Gottfredson, M., ... Webster, D. W. (2016). Youth violence: What we know and what we need to know. *American Psychologist*, 71(1), 17–39. <http://dx.doi.org/10.1037/a0039687>
- Cacciatore, R. (2015). *Agressiivsuse astmed*. Tallinn: Menu Kirjastus.
- Defining violence and abuse. (2016). Retrieved from <https://www.gov.nl.ca/VPI/types/>
- Dzuka, J., & Dalbert, C. (2007). Student violence against teachers: teachers' well-being and the belief in a just world. *European Psychologist*, 12(4), 253–260. doi: 10.1027/1016-9040.12.4.253
- Dupper, D. R. (2013). *School bullying. New perspectives on a growing problem*. [Google Books version] Retrieved from <https://books.google.com>

- Eesti-Rootsi Vaimse Tervise ja Suitsidoloogia Instituut. (2015). *Kiusamine koolis. Uuringu raport*. Loetud aadressil <http://www.erinevusrikastab.ee/wp-content/uploads/2015/10/Kiusamine-koolis-2015.pdf>
- Eesti Õpetajate Liit. (2005). *Eesti õpetajaeetika koodeks*. Loetud aadressil http://www.opetajaliit.ee/wp-content/uploads/2011/03/koodeks_EOL2.pdf
- Elbedour, S., ElBassiouny, A., Bart, W. M., & Elbedour, H. (2012). School violence in Bedouin schools in Israel: a re-examination. *School Psychology International*, 34(3), 257–269. doi: 10.1177/0143034312453388
- Erb, H. H. (2000). *Vägivald koolis ja kuidas end selle eest kaitsta*. Tallinn: Odamees.
- Espelage, D., Anderman, E. M., Brown, V. E., Jones, A., Lane, K. L., McMahon, S. D., ... Reynolds, C. R. (2013). Understanding and preventing violence directed against teachers. *American Psychologist*, 68, 75–87. doi: 10.1037/a0031307
- Haridusministeerium. (2017). *Koolivõrgu kaart*. Loetud aadressil <https://www.hm.ee/koolikaart/>
- Haridussilm. (s.a.). Õpetajate üldandmed [andmebaas]. Loetud aadressil <http://haridussilm.ee/>
- Henry, S. (2000). What is school violence? An integrated definition of the problem. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 567(1), 16–29. doi:10.1177/000271620056700102
- Johnson, S. L., Burke, J. G., & Gielen, A. C. (2012). Urban students' perceptions of the school environment's influence on school violence. *Children & Schools*, 34(2), 92–102.
- Karni-Vizer, N., & Salzer, M. S. (2016). Verbal violence experiences of adults with serious mental illnesses. *Psychiatric Rehabilitation Journal*, 39(4), 299–304. <http://dx.doi.org/10.1037/prj0000214>
- Kõiv, K. (2006). Kiusamiskäitumise mitu tahku: õpilastevaheline kiusamine, õpilaste kiusamine õpetajate poolt, õpetajate kiusamine õpilaste poolt ning õpetajate kiusamine kooli personali ja lapsevanemate poolt. Tartu: OÜ Vali Press trükikoda
- Lokmic, M., Opic, S., & Bilic, V. (2013). Violence against teachers – rule or exception? *International Journal of Cognitive Research in Science*, 1, 6–15.
- Markina, A., & Šahverdov-Žarkovski, B. (2007). *Eesti alaealiste hälbiv käitumine. Uuringu aruanne*. Loetud aadressil

http://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/elfinder/article_files/eesti_alaealiste_halbiv_kaitumine.pdf

- McMahon, S. D., Martinez, A., & Espelage, D. (2014). Violence directed against teachers: results from a National Survey. *Psychology in the Schools*, 51(7), 753–766. doi:10.1002/pits.21777
- Oliver, B. (2017). Bullying. In K. Boske & A. Osanloo (Eds.), *Students, teachers, and leaders addressing bullying in school*. (pp. 159–166). [Google Books version] Retrieved from <https://books.google.com>
- Olweus, D., & Limber, S. P. (2010). Bullying in school: evaluation and dissemination of the Olweus Bullying Prevention Program. *American Journal of Orthopsychiatry*, 80, 124–134. doi:10.1111/j.1939-0025.2010.01015.x
- Ozdemir, S. M. (2012). An investigation of violence teachers in Turkey. *Journal of Instructional Psychology*, 39(1), 51–62.
- Ozkilic, R., & Kartal, H. (2012). Teachers Bullied by Their Students: How Their Classes Influenced After Being Bullied? *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 46, 3435–3439.
- Perren, S., & Gutzwiller-Helfenfinger, E. (2012). Cyberbullying and traditional bullying in adolescence. Differential roles of moral disengagement, moral emotions, and moral values. *European Journal of Developmental Psychology*, 9, 195–209. doi:10.1080/17405629.2011.643168
- Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus. (2010). *Riigi Teataja I*, 41, 240. Loetud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/116062016008>
- Sharp, S., & Smith, P. K. (2004). *Võitlus koolikiusamisega. Juhised turvalise koolikeskkonna loomiseks*. Soinaste: El Paradiso.
- Sinijärv, M. (2010). *Õpetajate hinnangud ja stressireaktsioonid koolivägivallale Lõuna-Eesti üldhariduskoolide näitel*. (Magistritöö). Loetud aadressil <http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/16616/Sinijarv.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Slee, P. T. (2003). Violence in schools. An Australian commentary. In P. K. Smith (Eds.), *Violence in schools: the response in Europe*. (pp. 301–309). [Google Books version]. Retrieved from <https://books.google.com>

- Smith, P. K. (2000). Bullying and harassment in schools and the rights of children. *Children & Society*, 14, 294–303. doi:10.1111/j.1099-0860.2000.tb00184.x
- Smith, P. K. (2003). *Violence in schools: the response in Europe* [Google Books version]. Retrieved from <https://books.google.com>
- Statistikaamet. (2017). *Pärnu maakond* [andmebaas]. Loetud aadressil <http://www.stat.ee/ppe-parnu-maakond>
- Strömpl, J., Selg, M., Soo, K., & Žarkovski B. Š. (2007). *Eesti teismeliste vägivallatõlgen dused. Sotsiaalministeeriumi toimetised. Uuringuraport*. Loetud aadressil <http://www.digar.ee/arhiiv/et/download/238693>
- Sullivan, K., M., & Sullivan, G. (2004). *Kiusamine koolis. Mis see on ja kuidas sellega toime tulla?* Tartu: Atlex.
- Swearer, S. M., Espelage, D. L., Vaillancourt, T., & Hymel, S. (2010). What can be done about school bullying? Linking research to educational practice. *Educational Researcher*, 39, 38–47. doi:10.3102/0013189X09357622
- Säre, E. (2011). *Vägivaldse käitumise esinemise kohad ja liigid koolis kolmanda klassi õpilaste hinnangul*. (Magistritöö). Loetud aadressil <http://rahvatervis.ut.ee/bitstream/1/5122/1/S%C3%A4re2011.pdf>
- Vestvik, S. (2011). *Cyber-bullying prevention in primary school. School leaders' understanding of cyber-bullying prevention*. Retrieved from <https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/152392/Vestvik.pdf>
- Välimaa, M. (2016). *Õpetajate poolt kogetud kiusamine ning võimalikud lahendused selle vähendamiseks*. (Bakalaureusetöö). Loetud aadressil https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/52876/valimaa_maarja_ba.pdf
- Watson, G. (2003). *Koolikäitumise käsiraamat. Nõuandeid ja abimaterjale käitumisprobleemidega toimetulemiseks*. Soinaste: El Paradiso.
- Õunapuu, L. (2014). *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Loetud aadressil http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/36419/ounapuu_kvalitatiivne.pdf

LISAD

Lisa 1. Ankeetküsimustik

Õpetajatele suunatud koolivägivald

Lugupeetud õpetaja!

Olen Keit Saveljev ning õpin Tartu Ülikooli Pärnu Kolledžis sotsiaaltöö ja rehabilitatsiooni korraldust. Oleksin väga tänulik, kui annate oma panuse minu lõputöö valmimisele, mille eesmärk on välja selgitada Pärnumaa üldhariduskoolide näitel, kui levinud on õpetajate kiusamine Pärnumaa õppeasutustes ning millised on õpetajate poolsed ettepanekud võimaliku koolivägivalla ennetamiseks. Oma panuse saate anda alljärgneva ankeedi täitmisega. Küsitlus on anonüümne ning saadud andmeid kasutatakse lõputöö valmimisel. Lõputöö tulemuseks on õpetajatele suunatud koolivägivalla leviku kaardistamine ja probleemi olulisuse väljaselgitamine Pärnumaal. Uurimustulemused saadetakse igale küsitluses osalenud koolile.

Ankeedi täitmisele kulub orienteeruvalt 15–20 minutit. Ankeet on vastamiseks avatud 02.03.–31.03.2017.

KÜSIMUSTIK

1. Kui kaua olete töötanud koolis õpetajana? (Üks vastusevariant)

- a) ... – 5 aastat
- b) 5 – 10 aastat
- c) 10 – 20 aastat
- d) 20 – 30 aastat
- e) 30 – 40 aastat
- f) 40 – ... aastat

2. Millistele klassidele Te tunde annate? (Võimalik valida mitu vastusevarianti)

- a) 1. – 4. klassile
- b) 5. – 6. klassile
- c) 7. – 9. klassile
- d) 10. – 12. klassile

3. Kas koolivägivald on Teie arvates koolis probleem? (Üks vastusevariant)

- a) Jah
- b) Ei

4. Mis Te arvate, kuidas Te saate hakkama enesekehtestamisega koolitunde andes?
(Üks vastusevariant)

- a) Väga hästi
- b) Hästi
- c) Rahuldavalt
- d) Halvasti

5. Mis on Teie jaoks vägivaldne käitumine koolikeskkonnas? Tooge palun näiteid.

.....

6. Kui tihti olete enda hinnangul kogenud koolikeskkonnas Teie poole suunatud vägivaldset käitumist? (Üks vastusevariant)

- a) Kord nädalas
- b) Mitu korda nädalas
- c) Kord kuus
- d) Mitu korda kuus
- e) Kord aastas
- f) Mitu korda aastas
- g) Ei ole kordagi kogenud

7. Hinnake 4-palli skaalal, kui sageli olete kogenud teiste õpetajate poolt Teile suunatud vägivaldset käitumist enda õpetajakarjääri jooksul? (1 – üldse mitte, 2 – harva, 3 – sageli, 4 – väga sageli)

	1	2	3	4
Tõukamine				
Löömine				
Kuulujuttude levitamine				
Solvamine				
Väljapressimine				
Hirnutamine				
Ähvardamine				
Sõimamine				
Narritamine				

Mõnitamine				
Negatiivsete hüüdnimedede andmine				
Näägutamine				
Teadlik ignoreerimine				
Tõrjumine				
Ebaviisakate näoilmete/liigutuste tegemine				
Alandamine				
Asjade äravõtmine				
Sotsiaalne isolatsioon				
Teie kohta negatiivse sisuga internetipostituste tegemine				
Libakontode tegemine				
Teie pildistamine/filmimine				

8. Hinnake 4-palli skaalal, kui sageli olete kogenud kooli juhtkonna poolt Teile suunatud vägivaldset käitumist enda õpetajakarjääri jooksul? (1 – üldse mitte, 2 – harva, 3 – sageli, 4 – väga sageli)

	1	2	3	4
Tõukamine				
Löömine				
Kuulujuttude levitamine				
Solvamine				
Väljapressimine				
Hirmutamine				
Ähvardamine				
Sõimamine				
Narritamine				
Mõnitamine				
Negatiivsete hüüdnimedede andmine				
Näägutamine				
Teadlik ignoreerimine				
Tõrjumine				
Ebaviisakate näoilmete/liigutuste tegemine				
Alandamine				
Asjade äravõtmine				
Sotsiaalne isolatsioon				

Teie kohta negatiivse sisuga internetipostituste tegemine				
Libakontode tegemine				
Teie pildistamine/filmimine				

9. Hinnake 4-palli skaalal, kui sageli olete kogenud teiste koolitöötajate poolt Teile suunatud vägivaldset käitumist enda õpetajakarjääri jooksul? (1 – üldse mitte, 2 – harva, 3 – sageli, 4 – väga sageli)

	1	2	3	4
Tõukamine				
Löömine				
Kuulujuttude levitamine				
Solvamine				
Väljapressimine				
Hirmutamine				
Ähvardamine				
Sõimamine				
Narritamine				
Mõnitamine				
Negatiivsete hüüdnimede andmine				
Näägutamine				
Teadlik ignoreerimine				
Tõrjumine				
Ebaviisakate näoilmete/liigutuste tegemine				
Alandamine				
Asjade äravõtmine				
Sotsiaalne isolatsioon				
Teie kohta negatiivse sisuga internetipostituste tegemine				
Libakontode tegemine				
Teie pildistamine/filmimine				

10. Hinnake 4-palli skaalal, kui sageli olete kogenud lapsevanemate poolt Teile suunatud vägivaldset käitumist enda õpetajakarjääri jooksul? (1 – üldse mitte, 2 – harva, 3 – sageli, 4 – väga sageli)

	1	2	3	4
Tõukamine				
Löömine				
Kuulujuttude levitamine				
Solvamine				
Väljapressimine				
Hirmutamine				
Ähvardamine				
Sõimamine				
Narritamine				
Mõnitamine				
Negatiivsete hüüdnimede andmine				
Näägutamine				
Teadlik ignoreerimine				
Tõrjumine				
Ebaviisakate näoilmete/liigutuste tegmine				
Alandamine				
Asjade äravõtmine				
Sotsiaalne isolatsioon				
Teie kohta negatiivse sisuga internetipostituste tegmine				
Libakontode tegmine				
Teie pildistamine/filmimine				

11. Hinnake 4-palli skaalal, kui sageli olete kogenud õpilaste poolt Teile suunatud vägivaldset käitumist enda õpetajakarjääri jooksul? (1 – üldse mitte, 2 – harva, 3 – sageli, 4 – väga sageli)

	1	2	3	4
Tõukamine				
Löömine				
Hammustamine				
Sülitamine				
Kriimustamine				
Kuulujuttude levitamine				
Solvamine				
Väljapressimine				
Hirmutamine				
Ähvardamine				
Sõimamine				

Narritamine				
Mõnitamine				
Negatiivsete hüüdnimede andmine				
Näägutamine				
Teadlik ignoreerimine				
Tõrjumine				
Ebaviisakate näoilmete/liigutuste tegemine				
Alandamine				
Asjade äravõtmine				
Sotsiaalne isolatsioon				
Teie kohta negatiivse sisuga internetipostituste tegemine				
Libakontode tegemine				
Teie pildistamine/filmimine				

12. Millist eelpool loetletud ebameeldivat käitumist ei liigitaks Te koolivägivalla alla?

.....

13. Kuidas käituksite olukorras, kui Teie suhtes teostatakse vaimset vägivalda (asjade ära võtmine, alandamine, sotsiaalne isolatsioon? (Võimalik valida mitu vastusevarianti)

- a) Jääksin rahulikuks
- b) Ärrituksin
- c) Säilitaksin viisakuse
- d) Kaotaksin enesevalitsuse
- e) Ei pööraks olukorrale tähelepanu
- f) Sekkuksin
- g) Võimalusel vastaksin samaga
- h) Teavitaksin juhtunust kooli juhtkonda või kolleege
- i) Hoiaksin juhtunu enda teada
- j) Muu

.....

14. Juhul, kui Teie suhtes on teostatud vaimset vägivalda, siis kirjeldage, kuidas antud olukorras toimisite. (Vabatahtlik lisaküsimus)

.....

15. Kuidas käituksite olukorras, kui Teie suhtes teostatakse verbaalset vägivalda (solvamine, mõnitamine, sõimamine)? (Võimalik valida mitu vastusevarianti)

- a) Jääksin rahulikuks
- b) Ärrituksin
- c) Säilitaksin viisakuse
- d) Kaotaksin enesevalitsuse
- e) Ei pööraks olukorrale tähelepanu
- f) Sekkuksin
- g) Võimalusel vastaksin samaga
- h) Teavitaksin juhtunust kooli juhtkonda või kolleege
- i) Hoiaksin juhtunu enda teada
- j) Muu

.....

16. Juhul, kui Teie suhtes on teostatud verbaalset vägivalda, siis kirjeldage, kuidas antud olukorras toimisite. (Vabatahtlik lisaküsimus)

.....

17. Kuidas käituksite olukorras, kui Teie suhtes teostatakse füüsilist vägivalda (tõukamine, löömine, sülitamine)? (Võimalik valida mitu vastusevarianti)

- a) Jääksin rahulikuks
- b) Ärrituksin
- c) Säilitaksin viisakuse
- d) Kaotaksin enesevalitsuse
- e) Ei pööraks olukorrale tähelepanu
- f) Sekkuksin
- g) Võimalusel vastaksin samaga
- h) Teavitaksin juhtunust kooli juhtkonda või kolleege
- i) Hoiaksin juhtunu enda teada
- j) Muu

.....

18. Juhul, kui Teie suhtes on teostatud füüsilist vägivalda, siis kirjeldage, kuidas antud olukorras toimisite. (Vabatahtlik lisaküsimus)

.....

19. Kuidas käituksite olukorras, kui Teie suhtes teostatakse virtuaalset vägivalda (libakontod, Teie kohta käivad negatiivse sisuga internetipostitused, Teie pildistamine/filmimine)? (Võimalik valida mitu vastusevarianti)

- a) Jääksin rahulikuks
- b) Ärrituksin
- c) Säilitaksin viisakuse
- d) Kaotaksin enesevalitsuse
- e) Ei pööraks olukorrale tähelepanu

- f) Sekkuksin
- g) Võimalusel vastaksin samaga
- h) Teavitaksin juhtunust kooli juhtkonda või kolleege
- i) Hoiaksin juhtunu enda teada
- j) Muu

.....

20. Juhul, kui Teie suhtes on teostatud virtuaalset vägivalda, siis kirjeldage, kuidas antud olukorras toimisite. (Vabatahtlik lisaküsimus)

.....

21. Kirjeldage, kuidas võib vägivaldse käitumise kogemine õpetajat mõjutada ning millised tagajärjed võivad sellega kaasneda?

.....

22. Mis on Teie hinnangul peamiseks õpetajate kiusamise põhjuseks?

.....

23. Milliseid võimalusi on olemas, et õpetajatele suunatud koolivägivalda ära hoida?

.....

24. Kui soovite, võite pikemalt kirjeldada vägivaldset situatsiooni, kus Teie olete olnud ohvri rollis. Mida tundsite? Kuidas käitusite? Millised olid tagajärjed? (Vabatahtlik lisaküsimus)

.....

Tänan vastamast!

SUMMARY

VIOLENCE TOWARDS TEACHERS ON THE EXAMPLE OF GENERAL EDUCATION SCHOOLS IN PÄRNU COUNTY

Keit Saveljev

Everyone deals with school and teachers at some point in their lives. Unfortunately, some students, teachers, or school personnel are also forced to face violence in school. Just like any violence leaves a mark on the future life of the victim, school violence experienced by teachers also has a negative effect.

There has been a lot of research done on school violence between students or violence that is directed towards teachers by their students, but there is little research on how teachers experience the violent behaviour directed at them. Violence towards teachers is a topical subject because a few years ago, the first school shooting took place in Estonia, in which the victim was a teacher. This is the basis for the research problem, which is school violence towards teachers.

The objective of this thesis is to find out how common is school violence towards teachers in Pärnu County and what are teachers' proposals for prevention of school violence towards teachers. Based on the objective, the following research question is raised: How do teachers estimate their experience with school violence targeted towards themselves and possible preventive actions?

The thesis consists of two parts. The first part describes the theories of violence and school violence. This chapter gives an overview of the nature and causes of violence in general and also of school violence - the definition, forms of violence, effects, and

prevention. The concept of school violence is addressed based on acts of violence that have occurred in Estonia and elsewhere in the world.

School violence can be defined as aggressive behaviour that takes place between school-related people. As the result of violent behaviour, damage is done to another person (Slee, 2003). The main forms of violence in school are verbal, mental, physical and virtual violence (Agan *et al.*, 2011, pp. 68). Any kind of violence is devastating for the victim.

Parties involved in school violence can be anyone in school. Also, teachers can be involved in school violence as observers, perpetrators or victims. (Bullying teachers, n.d.) Teachers' bullies can be students but also their parents, colleagues and the school management (Kauppi & Pörhöla, referred by Välimaa, 2016).

The author used the quantitative research method to conduct the study. Online questionnaire was used as the data collection method. Different studies and their results were used to put together the questionnaire. The sample consisted of all the teachers of general education schools in Pärnu County, in the 2016/17 school year there were 454 teachers (Haridussilm, *s.a.*).

The author sent a request to Pärnu County's general education schools' general email address, to send the questionnaire to every teacher. The questionnaire was open for responses from March 02, 2017 until March 31, 2017. A total of 87 Pärnu County teachers participated in the study.

The author analyzed the data using the descriptive method. Data was prepared for analysis using data processing software Microsoft Excel. The data was coded and during processing, the author drew up different figures and tables, which were helpful in comparing results, making associations and conclusions.

The results of the study show that most of the respondents have experienced violence directed towards them in the school environment. Among the forms of violence directed towards teachers by fellow educators, other school employees, and parents, the most common is verbal abuse, which mostly includes insulting and spreading rumours. The most common form of violence directed towards teachers by the school management is

mental violence, as both intimidation and ignoring. Students mostly use verbal and mental abuse on teachers, which is carried out through insulting, name calling and conscious ignoring. Proportionally, among the above perpetrators of violence against teachers, students are those who carry out the most violent acts towards teachers.

Experiencing various forms of violence calls forth various behaviours in teachers. Teachers would remain civil, regardless of the form of violence. More than half of the respondents would inform the school management or their colleagues about the aggressive situation. In case of physical violence, teachers would pay more attention to the situation than with other forms of violence. In case of virtual violence, most of the respondents would not pay attention to it.

There are various factors that promote or cause violence. Teachers think that violent behavior towards teachers may be caused by students' home (upbringing), seeking for the attention of their peers, students' patronizing attitude towards the teacher, and students' impunity. The cause may also lie in the teacher's own attitude.

Becoming a victim of school violence will lead to negative consequences. Teachers believe that being a victim affects teachers mentally, physically and materially. Violence may result in stress, burnout, illness, loss of work quality, loss of self-esteem, and a desire to change jobs. The above effects can be prevented through prevention of violence.

Teachers think that stronger cooperation between different specialists and schools, which would also include parents, could prevent violence directed towards them. The subject should also receive more attention at the societal level. Also, the appointment of strict penalties could help to reduce violence.

The author of the thesis finds that more studies should be completed on the given topic. Specific studies, which would target either parents who bully teachers, or other school staff, would be more effective. In addition to the above, more attention should be paid to teachers' well-being. Teachers who have become victims of school violence, should have a support system where they could turn to, if needed.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Keit Saveljev,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

„Õpetajatele suunatud vägivald Pärnumaa üldhariduskoolide näitel“,

mille juhendaja on Anu Aunapuu,

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Pärnus, 17.05.2017